

Panské sídlo v zatopených Dolanech

Petr Rožmberský

Dolany nad Mží (okr. Plzeň-sever) jsou dnes zatopeny vodami Hracholuské přehrady mezi Plzní a Stříbrem. Mlýnský údaj, že Dolany jsou poprvé uvedeny v predikátu Oty z Dolan okolo roku 1170¹⁾ byl vyvrácen roku 1993.²⁾ Ani další zmínka z roku 1266 připojená k těmto Dolanům Sedláčkem³⁾ se patrně pojednává o Dolan netýká – v listině, jíž panovník dává chotěšovskému klášteru kostely ve Staré Plzni a v Tetíně i s jistým příslušenstvím v určitých vesnicích, jsou jmenovány Štáhlavy, Sedlec, Libákovice, Vodokrty, Doudlevice a Malice (okr. Plzeň-jih a Plzeň-město), zřejmě příslušenství staroplzeňských kostelů, a dále „při Dolanech kolem řeky, která je jmenována Mží, tři pozemky a ves Popovice blízko Berouna“.⁴⁾ To by podle všeho mělo být příslušenství tetínských kostelů nad Mží (dnes nesprávně Berounka) mezi Plzní a Prahou. Zde nacházíme dvoje Dolany – jedny jen 9 km od Plzně, k nimž údaj z roku 1266 připojil Profous,⁵⁾ a druhé, blíže k Berounu, z nichž zbyl jen kostel sv. Petra a Pavla a nově založená dominikální víska opodál.

lany, patrně Hracholusky, část Rájova a část farní vsi Jezná s polovinou podacího práva ke kostelu. Stach Buben z Hrádku měl za znamení na štítě buben (kotel, tympán) a z jeho rodu zřejmě pocházeli pozdější páni Varlejkové z Bubna a hrabata z Bubna a z Litic, kteří se honosili stejným erbovním znamením.⁹⁾

V roce 1394 dosazovali faráře do Jezné bratři z Nečtin

Celkový pohled na Dolany.

Od první písemné zprávy do rozdělení

Nejstarší zpráva o zatopených Dolanech se tedy dochovala až v berním rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379. A. Sedláček říká, že v Dolanech tehdy bylo několik statků.⁶⁾ Ve stříbrském berním okrsku však nacházíme pouze tento záznam: „Dolany rozdělené. Díl farářův půl země“.⁷⁾ Je jasné, že tu byly minimálně statky (tj. majetky) dva, z nichž jeden byl tvořen patrně poloviční selskou usedlostí, patřící farářovi, nejspíše z Jezné, kam byly Dolany přifařeny. Druhý, dominantní statek, omylem nezaznamenaný, zřejmě náležel předkům Stacha Bubna z Hrádku, který je prameny poprvé zachycen v roce 1387; jeho předkové byli pravděpodobně zakladateli Hrádku Bubnu, jehož zřícenina se nalézá asi 2 km vzdušnou čarou od Dolan, který někdy nedlouho před rokem 1379 prodali pánům z Nečtin.⁸⁾ Zůstaly jim jen Do-

a také Stach z Hrádku a jeho nejmenovaní bratři.¹⁰⁾ Jedním ze Stachových bratrů byl možná Oldřich z Dolan, připomenutý roku 1403.¹¹⁾ Stach Buben z Dolan ručil roku 1404 na dlužním úpisu vладыky, sedícího v nedaleké Třebobuzi.¹²⁾ Za husitských válek se v Jezné udržela katolická fara a v letech 1426 a 1427 byli podacími pány Ivan z Nečtin sedícím na Bubnu a Stach Buben (ve druhém případě z Bubnu) a na Dolanech.¹³⁾ Když se po válkách opět začalo úřadovat, daroval roku 1454 král Ladislav odumřelé majetky, které mu připadly, Joštovi z Tupadel. Šlo o majetek v Chotěšově (tj. Chotěšovičky, provoláno v Plzni) po Dorotě, vdově po Martinovi řečenému Buben z Chotěšova, o majetek ve Věvrově a Rájově (provoláno ve Stříbře) po Hartmanovi řečeném Buben a o majetek Racka Šramovíta, zetě Stachova. V Chotěšovičkách se jednalo o poplužní dvůr s platem

a příslušenstvím, na něž si činil v následném sporu nárok Heřman z Chotěšova (a také Jiřík řečený Bořivoj v dluhu 30 kop), ve Věvrově a Rájově vždy o dva poddanské dvory (ve Věvrově byl jeden pustý), které se snažil získat ještě s polovicí mlýna a dalším poddanským dvorem v Dolánkách (tj. pojednávané Dolany) Racek z Kočova; o majetku Racka Šramovíta se více nehovoří. Majetek nakonec získal výprosník Jošt z Tupadel.¹⁴⁾ Tento spor ukazuje rozdrobenost majetku Stachových potomků, o nichž více v souvislosti s Dolany neslyšíme.

Další zpráva o Dolanech je až z roku 1491. U komorního soudu obvinil Jiřík z Gutštejna Jindřicha z Třebobuze a Rousa z Lipna, že „slibili nebožtíku jeho otci Burjanovi za Buška z Vrtby a z Dolan, že měl klást ve dsky Dolany s příslušenstvím. Oni neodpírali, ale „nemohou tak učinit, neboť Bušek již umřel a dědice jeho v zemi není, který by měl ve dsky klásti. Rozsudek: mají to zjednat“.¹⁵⁾ Z uvedeného je možné soudit, že obžalovaní (ze vsí sousedících s Dolany) byli tzv. rukojmími (tj. ručiteli) na smlouvě, jíž Bušek z Vrtby prodal Dolany Burjanovi z Gutštejna, ale nedal prodej zapsat do zemských desek. Je patrné, že Bušek na Dolanech sídlil. Burjan a jeho syn Jiřík vlastnili hrad Všeruby, vzdálený asi 9 km vzdušnou čarou od Dolan. Jiřík Všerubský byl velmi nepokojným pánem, zapojil se do gutštejnské vzpoury proti králi Vladislavovi II. a jeho syn a dědic Jan okolo roku 1520 všerubské panství prodal. Ves Dolany již jeho součástí nebyla.¹⁶⁾

Statek Dolany zřejmě koupili vладыkové z Týnce, kteří se pak psali Dolskými z Týnce. V letech 1520 – 1540 v Dolanech sídlili bratři Jan a Jiřík (Jan Dolský z Týnce a v Dolanech svědčil ve sporech mezi okolními šlechtici roku 1522¹⁷⁾), kteří si je rozdělili na polovic. Po Janově smrti byl Jiřík poručníkem po něm pozůstalých sirotků a jejich polovinu Dolan prodal Šebestiánovi Úlickému z Plešnic.¹⁸⁾ Podle Hradů nakladatelství Svoboda je v letech 1520 – 1540 doložena zdejší tvrz a k prodeji poloviny statku došlo roku 1543.¹⁹⁾ Tato polovina Dolan pak podla Augusta Sedláčka sdílela osudy statku Úlice až do roku 1710.²⁰⁾

Statek Dolany (I. díl)

Jiřík Dolský z Týnce přijal poručnictví nad dětmi a statkem bratra Jana s tím, že kdyby byl sirotkům statek umenšen, tak až dospějí, mohou se uvázat v jeho statky a také v statky jeho rukojmí, Hendricha Čichalovce z Čichalova, a užívat je tak dlouho, dokud jim zcizené dědictví nebude navraceno. Roku 1554 vyzval Janův syn Ctibor Dolský svého strýce Jiříka, aby mu „kladl počet“ a postoupil dědictví po otci. Protože to neučinil, byl Ctibor Dolský z Týnce roku 1555 úředně uveden do držení strýcova statku (v polovici tvrze, polovici poplužního dvora, polovici vsi Dolan a v polovici vsi Rájova) a také statku Čichalovcova (tvrz, poplužní dvůr a ves Lipno a pustá ves a poplužní dvůr Písek).²¹⁾ Zde je dolanská tvrz jasně doložena a je patrné, že při dělení statku na poloviny byla na dvě polovice rozdělena i ona.

Jak byl Ctibor nakonec odškodněn nevíme, ale statek Dolany pak měli bratři Kryštof a Jan Dolští z Týnce, z nichž Kryštof zemřel roku 1557 a Jan okolo roku 1560. Dědila dcera jednoho z nich, Voršila, která roku 1561 statek Dolany zapsala manželovi Jeronýmovi Nobokovi z Perkenštejna. Okolo roku 1564 zemřela a Nobok se oženil s Barborou z Otěšic.²²⁾ V roce 1566 je v soupisu šlechty

Plzeňského kraje zaznamenán jako „Jerolim Nabork z Pirkštejna a v Dolanech“.²³⁾

Po smrti držitele statku Dolany přešel majetek prostřednictvím jeho druhé manželky do rodu Bohušů z Otěšic – roku 1591 jej vlastnil Vilém Bohuše z Otěšic.²⁴⁾ Vilém Bohuše z Otěšic a v Dolanech měl v roce 1603 6 poddaných.²⁵⁾ V dalším dochovaném daňovém soupisu z roku 1615 nebyl statek Dolany uveden – zřejmě byl součástí jiného statku, a to nejspíše Lipna – Mikuláš Broum z Miřetic na Lipně měl 12 poddaných a Václav Broum z Miřetic a na Lipně 5 poddaných.²⁶⁾ Tuto domněnku potvrzuje zápis v touškovských městských knihách, kde je jako vykonavatel poslední vůle uveden k roku 1613 urozený a statečný rytíř pan Mikuláš Broum z Miřetic na Lipně a Dolanech.²⁷⁾ Jinde se tvrdí, že Zikmund Broum z Miřetic měl syny Karla a Viléma, kteří drželi Dolany, kde byl Vilém roku 1620 od Adama Chlumčanského z Přestavlk zavražděn.²⁸⁾ Později prý měli statek Dolany Mikuláš, Václav a Ivan, strýci Broumové z Miřetic, a ti jej prodali Kateřině z Jichu († 1632), manželce Jakuba Longina z Longinu.²⁹⁾ Zde je nutno podotknout, že Jakub Longin v letech 1639 – 1659 držel Sobětic u Klatov³⁰⁾ a jeho manželka by spíše mohla držet Dolany na Klatovsku.

Po této epizodě (či omylu) Broumové opět statek Dolany vlastnili, neboť Anna Broumová rozená z Reicenštejna jej prý roku 1650 prodala synovi Heřmanu Ivanovi.³¹⁾ Bylo to však trochu jinak. V roce 1651 byl totiž majitelem statku Dolany rytíř Ivan Broum z Miřetic na Dolanech a Těchodělech, bylo mu 66 let, žila s ním v Dolanech manželka Anna Broumová, rozená z Reicenštejna, 64 let, a syn Heřman, 25 let. Ve službě u nich byli pacholek, oráč, tři pacholata, šafářka se synem, děvečka, kuchařka a dvě profesně neoznačené osoby ženského pohlaví ve věku 14 a 15 let. Druhý majitelův syn, rytíř Jan Zikmund Broum z Miřetic, 34 let, žil v Těchodělech s manželkou Ludmilou Kateřinou rozenou z Chlumčan, 40 let, se syny Janem Oldřichem (11 let), Ivanem Václavem (9), Karlem Josefem (4), Heřmanem Vratislavem (2) a dcerami Annou Žofíí (12) a Benignou Sylvíí (6). Sloužili u něj pacholek, pohůnek, pachole, šafářka, „kuchařce“ (16 let), dvě děvčata a dvě „dívčky“. V příslušné části vsi Dolan žili (většinou s rodinami) jeden osedlý (tj. sedlák), tři chalupníci, krčmář, kovář, pastýř, „vdova“, čtyři podruzi a jedna podruhyně.³²⁾ V majetku Ivana Brouma byl tedy statek Dolany, tvořený vesnicemi Dolany a Těchoděly s panskými sídly a hospodářskými dvory. Broumové žili ve skrovných poměrech, neboť většina čeledi byla zaměstnána ve dvorech, vysloveně osobní sloužící, jako například chůva, preceptor, lokaj či komorná

Objekty dolanského mlýna.

se v jejich sídlech nevyskytovali. Statek Těchoděly (též zatopeno přehradou) dosud až na jednu výjimku unikl encyklopedickým dílům o panských sídlech. Roku 1590 je připomenut Zikmund Broum z Miřetic v Těchodělech³³⁾ a Ivan Broum mohl statek zdědit – pro rodinu jeho staršího syna Jana Zikmunda tu byl pak zřízen jakýsi úděl, kde samostatně hospodařil.

Představu o poddaných statku „Dolan a Těchodil“ Jana (sic! Ivan je ruskou formou jména Jan) Brouma na přelomu let 1654 a 1655 podává edice berní ruly. V Dolanech byly 3 selské (z toho jedna pustá) a 4 chalupnické (z nich též jedna pustá) usedlosti a v Těchodělech 2 selské, 1 chlupnická a 2 pusté „zahradnické“ usedlosti.³⁴⁾

Aby to nebylo tak přímočaré, v roce 1670 se Anna Ludmila Broumová rozená z Říčan na Dolanech a Blatnici vyrovnala s Vilémem Václavem Broumem z Miřetic ve Skočicích, který měl na statku Dolanech pojištěný majetkový podíl po matce ve výši 800 zlatých rýnských. V této sumě mu proto postoupila svůj poplužní dvůr v Chrastu, který jí byl kdysi postoupen od rodičů. V roce 1676 byla smlouva a kvitanice z roku 1671 zapsány na žádost Anny Ludmily Broumové rozené z Říčan do desek zemských.³⁵⁾ Anna Ludmila byla manželkou Michala Brouma z Miřetic a v roce 1682 nebo 1685 prodala vyhořelý statek Blatnici choťšovskému klášteři.³⁶⁾ Uvedené osoby do rozrodu Broumů z Miřetic neumíme zařadit, ani nevíme, jak se statek Dolany zase dostal do majetku Heřmana Ivana Brouma.

Kolem roku 1690 Heřman Broum zemřel a statek dědila jeho dcera Františka Amabilie, provdaná Steinbachová.³⁷⁾ Ovšem už v roce 1689 byl statek Dolany a Těchoděly rozdělen tak, že Dolany (119 strychů) zůstaly Anně Ludmile Broumové z Říčan a Těchoděly (117 strychů) získal Zikmund Broum z Miřetic.³⁸⁾ Františka Amabilie byla manželkou Jiřího Karla Steinbacha z Kranichsteina (zásnuby roku 1686³⁹⁾), který roku 1694 jako urozený a statečný rytíř byl pánem na Hrádku a Dolanech.⁴⁰⁾ Vlastnil totiž také statek (Červený) Hrádek u Plzně. Když roku 1700 kupoval dům v Městě Touškově, psal se jen „pánem na Dolanech“.⁴¹⁾

Roku 1695 se v Dolanech narodila Anna Magdaléna(?) Dorota, dcera Jiřího Karla Steinbacha a Františky Amabilie, roku 1700 jejich syn Karel Josef František.⁴²⁾ Měli však ještě další sourozence. Otec Jiří Karel Steinbach zemřel roku 1705, syn a dědic Jan František (pod poručenstvím matky) zemřel jako student roku 1710 v Praze. Jeho sestry se přihlásily o dědictví roku 1714 a obdržely statek Hrádek. Dům v Městě Touškově a statek Dolany držela v dalším

Hospodářská stavení dolanského poplužního dvora.

období jejich matka.⁴³⁾ Urozená paní Františka Amabilie Steinbachová z Kranichštejna, rozená Broumová z Miřetic na Dolanech zde měla matrikou připomenuté zaměstnance kočího, hospodyně, jindy označenou jako kuchařka, dále služebnou a svého šafáře Jana Fišera.⁴⁴⁾ Jedna z dcer se svým manželem pak žila s matkou v Dolanech – v letech 1716, 1718 a 1719 se v Dolanech rodily děti Václavu Josefovi Kfelířovi ze Zakšova a jeho manželce Anně Magdaléně Dorotě rozené Steinbachové.⁴⁵⁾ Všichni bydleli ve zdejší panské sídle, které je v roce 1720 zaznamenáno značkou pro zámek na Müllerově mapě Čech.⁴⁶⁾ Obsahovalo dokonce kapli – roku 1717 paní Steinbachová žádala prostřednictvím uvedeného Kfelíře o povolení sloužit mše v soukromé kapli v Dolanech.⁴⁷⁾

Po úmrtí vdovy Františky Amabilie 7. května 1723 v Dolanech připadl též její majetek dcerám. Z nich Kateřina Ludmila a její manžel František Jáchym z Harnachu koupili roku 1724 z dědictví dům v Touškově. Od ostatních dcer Jiřího Karla Steinbacha, Anny Polyxeny Gynplové z Trautenthalu na Novém Dvoře a Anny Magdaleny Kfelířové ze Zakšova, koupili roku 1725 i statek Dolany.⁴⁸⁾ V té době je v Dolanech připomínán mimo mlynáře také křmář, kovář, krejčí, tkadlec a také myslivec.⁴⁹⁾

Do desek zemských byla trhová smlouva zapsána v roce 1726 v němčině. Z velice špatně čitelné fotokopie se podařilo vyluštit pouze to, že statek je prodáván ve stavu a rozsahu, v jakém odumřel (Dolany, Rájov), ale byl opraven pivní šenk a vystavěna brána(?) a sladovna.⁵⁰⁾

Matriky fary Jezná ukazují, že v pozdější době (při současné držbě domu v Městě Touškově) se Kateřina a František Harnachovi zdržují především na statku Dolany. Tam se rodí i jejich děti. Paní Kateřina prodala dům v Touškově roku 1731.⁵¹⁾

7. května 1740 byla na Dolanech sepsána trhová smlouva, podle níž František Jáchym z Harnachu s manželkou Kateřinou Ludmilou prodali statek Dolany (I. díl) se vsí Rájovem za 14 200 zlatých rytířů Josefu Františkovi z Milachu.⁵²⁾ Roku 1743 byla potomku Matěje Hetzera, šafáře v Dolanech, v kostele v Jezně za kmotru francouzská vychovatelka slečen Milachových, Marie Františka Rouge z Dolan. Roku 1744 zemřel Jiří Siegl, zahradník v Dolanech; nahradil ho zřejmě cizopanský poddaný Jan Novák, který se jako zahradník v Dolanech stal otcem roku 1745. Zřejmě tu nezastával místo zahradníka dlouho, neboť už z roku 1748 máme zprávu o úmrtí dolanského zahradníka Daniela Franka.⁵³⁾ Zdá se, že rytíř Milach z Milachu buď barokně upravil starou tvrz nebo vystavěl v Dolanech nové barokní sídlo, kde jeho dcery vychovala francouzská vychovatelka a barokní park či zahradu měl na starosti do té doby nezaznamenaný zahradník.

Urozený pan Josef z Milachu, pán statku Dolan, roku 1753 provdal dceru Marii Barboru za Josefa Václava Vidršpergára pána na Chrančovicích; už roku 1750 byla kmotrou v Jezně „urozená slečna dolanská Anna z Milachu“, zřejmě její sestra.⁵⁴⁾ Roku 1748 byl kmotrem ve Všerubech Jan Mladota, praporčík pluku Harrach, který se zřejmě stal manželem druhé dcery Josefa Milacha z Milachu, neboť roku 1759 tamtéž kmotruje paní Marie Anna Mladotová z Dolan, manželka Jana Mladoty ze Solopysk z Dolan.⁵⁵⁾ Mladota s manželkou v té době zřejmě bydlel v sídle svého tchána.

Druhý „úlický“ díl Dolan

Část Dolan kdysi Jana Dolského z Týnce, jak již bylo řečeno, měla být v polovině 16. století připojena ke statku Úlice a sdílet jeho osudy až do roku 1710. V roce 1567 se bratři Úličtí z Plešnic rozdělili o dědictví po otci tak, že Josef obdržel statky Úlice, Dolany a Chotěšovičky.⁵⁶⁾ Majitelé tohoto dílu případnou polovinu dolanské tvrže nepotřebovali, nejspíše ji přenechali majitelům I. dílu, kteří na ní sídlili, a byla jim nějak vykompenzována.

V soupisu poddaných podle víry z roku 1651 patřil statek Úlice Kryštofu Úlickému z Plešnic a na Úlicích (60 let), jeho manželka Ludmila Úlická rozená z Chudenic (58), s nimi žili Jindřich Jiří Úlický z Plešnic (28 let), Anna Ludmila Čermínka z Chudenic (17) a Dorota Janovská z Janovic (20). Následuje výčet vrchnostenských zaměstnanců a obyvatel Úlic. Potom je zaznamenáno: „Ve vsi Dolanech v dvorečku mém zůstává Anna N. vdova za děvečku, 35 let“ a následuje: [Úlice] Jan Partl mlynář s rodinou, Jakub Leidr chalupník s rodinou, Štěpán Fišer podruh s rodinou. Editorka pramene slovo Úlice v hranaté závorce připsala a pokládá tyto tři ještě za obyvatele Úlic.⁵⁷⁾ Vidíme, že ve druhém dílu Dolan také vznikl vrchnostenský dvůr, v té době patrně bez dobytka a bez šafáře. Protože dolanský mlýn, jak ještě uvidíme, náležel k tomuto dílu, je pravděpodobné, že uvedený mlynář, chalupník a podruh byli dolanskými poddanými.

Ovšem v době berní ruly, v polovině 17. století, byl statek Úlice tvořen pouze vsí Úlicemi a o polovině Dolan, která by k nim měla patřit, se snad omylem nečiní zmínka.⁵⁸⁾ Statek Úlice zůstával beze změny do roku 1684, kdy připojen statek Hracholusky, roku 1690 připojen statek Pňovany I. díl, avšak roku 1696 byl tento statek zase oddělen, tak jako roku 1711 statek Hracholusky, takže statek Úlice dále zůstával v původním rozsahu.⁵⁹⁾

Druhý díl Dolan se nám tedy „ztratil“ a až v soupisu náležitostí patřících k jezenské faře z roku 1700 se připomínají odkazy Heřmana z Říččan ke kostelu v Jezné a ke kaplí v Pňovanech a Hracholuskách, které měli vydat urozená paní Anna Ludmila z Říččan na Dolanech a urozený pan Vilém Leopold z Říččan na Úlicích. Desátky z Dolan: jeden poddaný dával od tří druhů obilí po mandelu z lánu, druhý poddaný a Anna Ludmila Říččanská od tří druhů po půlce mandelu – měli po půlce lánu. Připomínán je také dolanský mlýn.⁶⁰⁾ Desátky byly placeny pouze z poddanské půdy – Anna Ludmila tedy měla v Dolanech pozemky, které dříve náležely pololánkovi. Byly nejspíše připojeny ke druhému dolanskému poplužnímu dvoru, který existoval neznámo odkdy na tomto II. dílu Dolan.

Kdo byla Anna Ludmila Říččanská? Už jsme o ní slyšeli roku 1651, kdy jí bylo 17 let, pocházela z rodu Čermínů z Chudenic a již byla manželkou Jindřicha

Jiřího Úlického z Plešnic. Po jeho smrti v roce 1674 po něm dědily po polovině statku Úlice vdova a dcera Barbora Ludmila, která se provdala za Viléma Leopolda z Říččan.⁶¹⁾ Také vdova nejspíše nelenila a provdala se znovu za Heřmana Viléma z Říččan, který tak získal polovinu Úlic a přikoupil Hracholusky.⁶²⁾ Anna Ludmila ovdověla podruhé a patrně jako vdovský statek jí zůstala „úlická“ část Dolan.

V letech 1700 a 1701 vystupuje v matrikách fary Jezná jako kmotra vysoce urozená paní Anna Ludmila Říččanská z Dolan, 4. října 1702 dokonce „na Dolanech“.⁶³⁾ Už roku 1695 je zapsána při křtu z Dolan jako Anna Ludmila Říččanská rozená Čermínová a kmotruje také bez uvedení „sedění“ ještě v roce 1705.⁶⁴⁾ Již roku 1704 totiž společně prodali paní Anna Ludmila, ovdovělá z Říččan, rozená Čermínová z Chudenic, a Vilém Leopold z Říččan se svojí manželkou Barborou Ludmilou, rozenou Úlickou z Plešnic (dcera Anny Ludmily), statky Úlice, Hracholusky a dva díly Pňovan (s městečkem Pňovany, vesnicemi Úlice, Hracholusky, podíl na Rájově, polovinu Dolan, tři chalupníky v Jezné, dva chalupníky v Malém Chotěšově a mlynáře v Butově na vlastním mlýně, s šesti panskými dvory v Úlicích, Pňovanech, Hracholuskách, Jezné, Malém Chotěšově (dnes Chotěšovičky) a Dolanech, s výsadními hospodami jednou v Úlicích a třemi v Pňovanech) Františku Hartmanovi, hraběti z Klenové a z Janovic, pánu na Roupově, Měčíně, Polni a Úsilově.⁶⁵⁾

František Hartman z Klenové se však ocitá v dlužích. Roku 1710 byl tedy jeho majetek soudně odhadnut a po částech postoupen věřitelům. Díl Dolan tak změnil majitele v roce 1711; stal se jím Arnošt Josef Steinbach z Kranichsteina.⁶⁶⁾ Arnošt Josef Steinbach připojil tento díl ke svému statku Luhov.⁶⁷⁾ Odhad proběhl 13. 12. 1710 a do desek zemských byl vložen 6. 6. 1711. Jako část statku Úlice je popsán panský dvůr Dolany: Vedle staré a nové ratejní světnice s komorou a kuchyní je pak dále obilná sýpka a kůlna, stodola s jedním mlatem, stáj s klidným(?) dobyttem a tažnými voly, za ní kousek zahrádky(?) a sklep. Dvůr byl odhadnut na 300 míšeňských kop.⁶⁸⁾ Náležel k němu dále moučný mlýn zvaný Dolanský na stálé vodě a s příslušnými pozemky a dobyttem měl dvůr cenu přes

Výřez z císařského otisku mapy stabilního katastru Dolan z r. 1839.

4219 kop grošů. Ze dvora byly odváděny jezenskému faráři desátky a k odhadovanému dílu Dolan patřili tři poddaní – 1 „půldvořák“ a 2 chalupníci. Dále zde bylo 5 obydlí Židů, platících tzv. ochranný plat. Celková cena dvora, pozemků, dobytka, poddaných a všeho příslušenství byla vyjádřena sumou 6222 zlatých, 22 krejcarů, 4 a tři sedminy denáru.⁶⁹⁾ V popisu dvora postrádáme bývalé předpokládané „obydlí“ vdovy Říčanky, které však mohlo být označeno jako nová ratejna.

Za nového majitele této části Dolan, Arnošta Josefa Steinbacha, patrně krátce pobývala ve výše popsaném dvoře urozená slečna Františka Steinbachová z Kranichštejna, která s označením „z Dolan“ je kmotrou v Jezně v letech 1716 a 1717.⁷⁰⁾ V roce 1715 se v Dolanech narodil potomek pana Baltazara Langa. Při narození dvojčat roku 1719 je jejich otec Baltazar Lang označen jako „písař urozeného pana Steinbacha v Dolanech“ a při křtu dalšího potomka roku 1725 jako oficiál (tj. úředník) dolanský.⁷¹⁾ Od roku 1718 je připomínána dcera šafáře urozeného pana Steinbacha Šimona Tenkra v Dolanech a roku 1722 byli kmotry Dorota, dcera Šimona Tenkra šafáře v Dolanech a Barbora, manželka Jana Fišera, šafáře ve druhém dvoře dolanském.⁷²⁾ Současná existence dvou vrchnostenských dvorů v Dolanech je tedy nezpochybnitelná.

Dolany majetkově spojené

V edici berní ruly je uvedeno, že roku 1751 získal statek Dolany I. i II. díl Josef František „Ulrich“ z Milachu a roku 1780 Jan Václav Steinbach.⁷³⁾ Informace je vzhledem k výše i dále uvedeným skutečnostem nepravděpodobná. Pouze je možné uvažovat o tom, že v roce 1751 Milach získal druhý dolanský díl. Kdy totiž byly Dolany majetkově sjednoceny, se zatím nepodařilo přesně zjistit, ale bylo to patrně krátce před rokem 1757.

Další informace poskytuje edice tereziánského katastru. K roku 1757 totiž existovaly statky „Dolany a Rájov I. díl“ a „Dolany II. díl“, oba patřící Josefu Františkovi Oldřichovi z Milachu. Na I. dílu bylo 10 hospodářů, na II. pouze dva. Poddaní I. dílu měli cca 191 strychů polí, luk na cca 22 vozů sena a otavy, byl tu dům bez pozemků a kovář. Poddaní II. dílu měli cca 33 strychů polí a luk cca 2 vozy. Při druhém dílu bylo ještě cca 19 strychů polí a luk na 1 vůz svedeného rustikálu – původně poddanských pozemků, které vrchnost někdy po roce 1654 zabrala.⁷⁴⁾ Dominikální vrchnostenské pozemky I. dílu obnášely 158 strychů polí, 15 strychů pastvin a luk na 23 vozů, II. dílu 90 strychů polí, 15 strychů pastvin, luk na 7 vozů. Sloučený statek obsahoval součty výše uvedených polí a vozů a navíc 76 strychů porostlin. Vrchnostenský pivovar vařil cca 26 sudů piva ročně (příjem cca 103 zlatých), jsou uvedeny rybníky, hospoda, mlýn o dvou kolech na stálé vodě (ročně z něj příjem 20 zlatých, 20 strychů žita, 20 strychů ovsa), poddaní mimo stanoveného platu z pozemků odváděli vrchnosti husy, slepice a vejce, hodnota roboty byla vyčíslena na 38 zlatých a robotníci v senoseči, otavách a žních kromě chleba dostávali snídaní, oběd, svačinu a večeři.⁷⁵⁾

V roce 1763 zdědily statek Dolany po Josefu Františkovi z Milachu jeho provdané dcery Marie Anna Mladotová a Marie Barbora Vidršperková, rozené z Milachu, které jej prodaly Janu Václavovi Steinbachovi z Kranichštejna na Luhově a Třebobuzi za 19 200 zlatých smlouvou, uzavřenou na Luhově 10. října 1764.⁷⁶⁾

To ovšem znamenalo zánik samostatného zemskodokového statku Dolany, neboť až do konce patrimoniálního zřízení zůstával součástí větších majetkových celků. Zdejší tvrz, popřípadě již sídlo jiného typu, o kterém jsme dlouho neslyšeli, bylo naposledy obýváno majiteli statku roku 1763, respektive 1764. I. vojenské mapování (1764 – 1768) zanedbalo Dolany jen jako shluk objektů, z nichž jeden je opatřen značkou vodního kola.⁷⁷⁾

Jan Václav Steinbach ještě přikoupil statek Hracholusky⁷⁸⁾ a měl pouze jedinou dceru, která tak zdědila statky Luhov, Třebobuz, Dolany a Hracholusky. Anna Marie Steinbachová se roku 1779 provdala za Maria Václava Bořka Dohalského, hraběte z Dohalic. Byl přestavěn a rozšířen zámek v Luhově a přikoupeny statky Pňovany, Líšťany, Krašovice a Lipno. Hrabě tak vytvořil panství, úředně nazývané Luhov-Líšťany. Hrabě Dohalský zemřel roku 1824 a v dalším roce jej následovala i vdova; panství se dostalo bratranci hraběte, Václavovi, baronu Perglarovi z Perglasu. Perglar zemřel roku 1852 a velkostatek převzal syn jeho sestry Ludvík, baron Dobřenský z Dobřenic. Celek s 20 vesnicemi a 13 panskými dvory se začal rozpadat. Byly odprodány některé bývalé statky, a zbytek, Luhov s Třebobuzí, Dolany a Hracholusky koupil roku 1872 MUDr. Antonín Jaksch, později povýšený do šlechtického stavu s predikátem z Wartenhorstu. Po jeho smrti v roce 1887 si jeho synové velkostatek rozdělili – August s Rudolfem obdrželi Dolany a Hracholusky a dvory pronajímali.⁷⁹⁾ Rudolf Jaksch rytíř z Waterhorstu, c. k. profesor v Praze a August Jaksch rytíř z Waterhorstu, architekt v Celovci (Korutany) byli majiteli statků Dolan a Hracholusky ještě roku 1894. V Popisu statků se říká, že ani v Dolanech, ani v Hracholuskách není zámek (v Hracholuskách však dodnes stojí). K velkostatku Dolany náleželo téměř 186 ha pozemků, dolanský poplužní dvůr byl pronajat Karlu Popprovi, správa sídlila v Hracholuskách a správcem byl lesní Jakub Richter.⁸⁰⁾ Po smrti svých bezdětných bratrů všechny dvory zdědil MUDr. Rudolf Jaksch, osobní lékař prezidenta Masaryka, a dále je pronajímал. Zemřel v roce 1946, jeho dvě dcery byly odsunuty do Rakouska a majetek znárodněn.⁸¹⁾

Obytné stavení v dolanském dvoře.

Zánik Dolan

V roce 1794 je písemně zaznamenán v Dolanech starý zámek, ještě schopný obývání.⁸²⁾ Dobře zaznamenal půdorys Dolan a v nich stojících staveb císařský otisk mapy stabilního katastru z roku 1839. Na severozápadním okraji vsi vidíme výrazné zděné objekty vrchnostenského dvora s čp. 1, ze tří stran obklopené rozsáhlou zahradou – sadem. Vymezuje jej dva dlouhé, zřejmě hospodářské objekty na-

Sýpka v dolanském dvoře.

proti sobě a v čele dvora o něco menší budova, situovaná v místě, kde obvykle bývá umístěno obytné stavení. Na čtvrté straně obrácené k řece je jen drobné roubené stavení a půdorysně nevelký, téměř čtvercový objekt. Na opačném, jihovýchodním okraji vsi, je situován mlýn. Ostatní zástavba intravilánu je jak zděná, tak roubená a druhý vrchnostenský dvůr (v té době ovšem již zřejmě zrušený) nelze identifikovat.⁸³⁾

Počátkem 20. století bylo konstatováno, že „tvrz v Dolanech stávavší zanikla beze stopy“. V Dolanech stála jen pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti na nízkém trojbokém podstavci s římsou a mnohásobným zalomením na nárožích.⁸⁴⁾

Vesnice Dolany ležící v hlubokém údolí Mže padla tak jako několik dalších vsí za oběť výstavbě Hracholuské přehrady. Byla rozbořena a zcela zatopena v letech 1962 – 1963. V době likvidace měla 27 popisných čísel.⁸⁵⁾ Zachráněna byla pouze socha sv. Jana Nepomuckého, která byla v roce 1962 přenesena z Dolan ke kapli v Hracholuskách.⁸⁶⁾

Dochovaly se však fotografie z doby, kdy vesnice ještě existovala. Shromáždil je pan Lihun, jemuž děkuji za poskytnuté CD.⁸⁷⁾ Na obrázku č. 2 vidíme celkový pohled na Dolany. V popředí je vysoký komín neznámého účelu a za ním objekty mlýna. Na pravém okraji snímku stojí v čele hospodářských objektů obytné stavení velkého poplužního dvora. Třetí obrázek ukazuje objekty výstavného mlýna z druhé strany. Obrázek č. 4 zachycuje hospodářská stavení stávajícího poplužního dvora, z nichž jedno je opatřeno opěráky. Na obrázku pátém máme zachyceno obytné dvorské stavení, v Lihunově práci nazvané „stavení Skrsziszowských“; asi získali poplužní dvůr po odsunu německých majitelů. Podsklepený přízemní dům s pětiosým průčelím, krytý valbovou střechou s atikou, se světlíkem nad vstupními dveřmi a dalšími nemnoha slohovými prvky můžeme nejspíše zařadit do období klasicismu, tedy do první poloviny 19. století; může však být ještě mladší. Na šestém obrázku, nazvaném „Dílna a garáž u Skrsziszowských“, zaujme stavení v popředí, opět s valbovou střechou, se spřevými okénky v patře, s přízemím téměř neosvětleným.

Jen na základě těchto snímků je téměř nemožné říci něco více k dolanské tvrzi. Přesto se můžeme o nějakou domněnku pokusit. Tvrz, upravenou na zámeček, bychom očekávali v čele dvora, na místě obytného stavení, které zde stojí i roku 1839. Nelze vyloučit, že třeba sklepy pocházely ještě z objektu starého zámku – tvrze. Druhou možností je, že tvrz byla snížena a přestavěna na sýpku (potom dílna), jak to známe z mnoha jiných případů. Také tento objekt je

zachycen stabilním katastrem roku 1839, nově přibyla garáž. Škoda, že nebyl proveden alespoň základní stavebně historický průzkum předtím, než byla celá ves Dolany zbořena.⁸⁸⁾

V plzeňském Národopisném muzeu je uložen kamnový kachel z červenavé hlíny bez glazury, jehož čelní stěna má uprostřed kruhovou prohlubeninu a po stranách závitnice s liliiemi a letopočet 1580. Byl vykopán v Dolanech a v roce 1918 byl v majetku plzeňského sběratele Ladislava Lábků.⁸⁹⁾ Nevíme sice, ze kterých Dolan pochází, ale je možné, že pochází z renesanční fáze sídla společenských elit v Dolanech, zatopených Hracholuskou přehradou.

Za poskytnutí některých fotokopíí z fondů Národního archivu v Praze děkuji Mgr. V. Chmelířovi.

Poznámky: **1)** Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrže Království českého XIII. Praha 1905, s. 163; Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I. Praha 1947, s. 374 a ještě Bělohávek, M. a kol.: Hrad, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 1985, s. 62. **2)** Rožmberský, P.: K počátkům hradu Bubnu, Hláska IV/1993, s. 7. **3)** Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrže Království českého XIII. Praha 1905, s. 163. **4)** Fridrich, G. – Šebánek, J. – Dušková, S. (ed.): Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae V/1, s. 703 – 705. **5)** Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I. Praha 1947, s. 374. **6)** Citace v pozn. 3. **7)** Emler, J. (ed.): Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Prag 1876, s. 24. **8)** Citace v pozn. 2. **9)** Rožmberský, P. – Novobilský, M. 2006: Hrad Buben u Plešnic. 2. vydání. Plzeň, s. 12. **10)** Tingl, F. A. (ed.): Libri confirmationum V. Pragae 1865, s. 189 – 190. **11)** Citace v pozn. 3. **12)** Smetana, F. K.: Pomůcka k národopisné mappě království Českého, Časopis českého Museum XVII/1843, s. 141. **13)** Emler, J. (ed.): Libri confirmationum IX. Praha 1889, s. 121, 131. **14)** Friedrich, G. (ed.): Čtvrtá kniha provolací desek dvorských z let 1453 – 1480. In: Archiv český XXXVII/2. Praha 1941, s. 1000 – 1001. **15)** Čelakovský, J. (ed.): Registra soudu komorního. In: Archiv český IX. Praha 1889, s. 552. **16)** Rožmberský, P. – Novobilský, M.: Hrad Všeruby. Plzeň 1998, s. 12 – 16. **17)** Citace v pozn. 15, s. 186, 187. **18)** Citace v pozn. 3, s. 163 – 164. **19)** Bělohávek, M. a kol.: Hrad, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 1985, s. 62. **20)** Citace v pozn. 3, s. 164. **21)** Vavroušková, A. (ed.): Desky zemské Království českého I/1. Praha 1941, s. 232 – 233. **22)** Citace v pozn. 3, s. 164. **23)** Renner, J. (ed.): Šlechta Plzeňského kraje v půli XVI. století, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze XVIII/1910, s. 107, 55. **24)** Citace v pozn. 19. **25)** Marat, F. (ed.): Soupis poplatnictva 14 krajův Království českého z r. 1603. Praha, s. 61. **26)** Sedláček, A. (ed.): Rozvržení sbírek a berní r. 1615. Praha, s. 54, 55. **27)** Státní okresní archiv (dále SOkA) Plzeň-sever, fond Archiv Města Touškova, „Knih městských trhových kvatern červený“, fol. 27v. **28)** Kolář, M.: Broumové z Měřetic. In: Ottův slovník naučný IV. Praha 1891, s. 766. **29)** Citace v pozn. 19. **30)** Citace v pozn. 3, s. 258. **31)** Citace v pozn. 3, s. 164. **32)** Zahradníková, M. (ed.): Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Plzeňsko-Klatovsko 1. Praha 2003, s. 64 – 66. **33)** Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 246. **34)** Doskočil, K. (ed.): Berní rula 2 – popis Čech r. 1654 I. Praha 1953, s. 458. **35)** Národní archiv Praha (dále NA), fond DZV, 392 C 13v – C

15. **36)** Rožmberský, P.: Zapomenuté sídlo v Blatnici, Hláška X, 1991, č. 1, s. 7. **37)** Citace v pozn. 3, s. 164. **38)** Citace v pozn. 34. **39)** Citace v pozn. 28. **40)** Opisy plzeňských matrik v Národopisném muzeu v Plzni (rodinný archiv), matrika oddaných, 1694. **41)** SOKA Plzeň-sever, fond Archiv Města Touškova, „Knih městských trhových kvatern kroupený“, fol. 363 a n. **42)** SOA, SM, Jezná 1, s. N1, N27. **43)** Chmelíř, V.: Nižší šlechta v městech a městečkách centrálního Plzeňska v 17. a 18. století. Diplomová Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze 2009. Neustránkovaný strojopis. **44)** Státní oblastní archiv v Plzni, fond SM fara Jezná, kniha 1 (dále jen SOA, SM, jméno fary, číslo knihy), s. N90, N108, N111, N120, N129, N132. **45)** SOA, SM, Jezná 1, s. N91, N101, N110. **46)** <http://oldmaps.geolab.cz/>. Mapový list č. 12. **47)** Národní archiv Praha, Archiv pražského arcibiskupství I, i. č. 3032, sign. D7, kart. 1066. **48)** Citace v pozn. 43. **49)** SOA, SM, Jezná 1, s. např. N93, N100, N143, N148, N204. **50)** NA – DZV 498 O 14 – O 14v. **51)** Citace v pozn. 43. **52)** NA – DZV 508 F 27 – G 1. **53)** SOA, SM, Jezná 2, s. 130, 180, 131, 195. **54)** SOA, SM, Jezná 2, s. 246, 136. **55)** Chmelíř, V.: Šlechta v matrikách fary Všeruby. Strojopis. **56)** Rožmberský, P. – Novobilský, M.: Hracholuská kaple a zámek. Plzeň 2001, s. 7. **57)** Citace v pozn. 32, s. 619 – 622. **58)** Čadková, I. – Zahradníková, M. (ed.): Berní rula 25. Kraj Plzeňský III. Praha 2003, s. 734 – 735. **59)** Citace v pozn. 34, s. 451. **60)** SOA, SM, Jezná 1, s. O61 a n. **61)** Sedláček, A.: Úlický z Plešnic. In: Ottův slovník naučný XXVI. Praha

1907, s. 156. **62)** Citace v pozn. 56, s. 10. **63)** SOA, SM, Jezná 1, s. N26, N33, N37. **64)** SOA, SM, Jezná 1, s. N1, N48. **65)** Chmelíř, V. – Rožmberský, P.: Nový Dvůr u Pňovan, Hláška XX, 2009, č. 4, s. 54. **66)** NA – DZV 240 H 29v – H 30v. **67)** Rožmberský, P. – Karel, T.: Zámek a tvrz v Luhově. Plzeň 2006, s. 28. **68)** NA – DZV 40 H 21v – H 22. **69)** NA – DZV 40 H 23v – H 28v. **70)** SOA, SM, Jezná 1, s. N91, N95. **71)** SOA, SM, Jezná 1, s. N81, N108, N155. **72)** SOA, SM, Jezná 1, s. N106, N108, N117, N123, N125. **73)** Citace v pozn. 34. **74)** Kolektiv (ed.): Tereziánský katastr český II. Praha 1966, s. 180. **75)** Kolektiv (ed.): Tereziánský katastr český III. Praha 1970, s. 328 – 329. **76)** NA – DZV 595 L 23 – L 25v. **77)** <http://oldmaps.geolab.cz/>. Mapový list č. 137. **78)** Citace v pozn. 56, s. 15. **79)** Citace v pozn. 67, s. 28 – 34. **80)** Titl, J.: Schematismus velkostatků v Království českém. Žižkov 1894, s. 307 – 308. **81)** Citace v pozn. 56, s. 18 – 19. **82)** Citace v pozn. 19; Kurzverfaste Beschreibung des Pilsner Kreis... Prag 1794, s. 25. **83)** <http://archivnimapy.cuzk.cz>. **84)** Kamper, J. – Wirth, Z.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Střiborském. Praha 1908, s. 29. **85)** <http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=96>. Dolany na Mži. Vložila J. Jenčová. 23. 12. 2010. **86)** Citace v pozn. 56, s. 26. **87)** Lihun, V.: Fotokronika Pňovan a okolí na CD. 2003. **88)** Dotazování v příslušných archívech bylo neúspěšné. **89)** Západočeské muzeum v Plzni, odd. Národopisné muzeum, kartotéka předmětů, inv. č. 678L.

Příčiny zmínek zaniklého Purkhyblu v písemnostech 16. století

Přemysl Špráchal

Na jižním okraji katastru městyse Černý Důl v Krkonoších (okr. Trutnov) se nad soutokem Smrčinového potoka s Čistou nachází nevysoký ostroh o délce zhruba 150 m, který je hradíštěm zaniklé středověké fortifikace, z písemných pramenů známé jako Purkhybl (cca 550 m n. m.).

O účelovosti tohoto středověkého hrádku se zažilo tvrzení V. Wolfa, který jej považoval za „opěrný bod hornické kolonizace“.1) Tato oblast je od středověku do současnosti v přímé těžební kontinuitě všemožného druhu, takže není třeba o této funkci výrazně pochybovat. Mnohem složitější je to ovšem s posloupností držitelů a přináležitostí hradu k nějakému panství.

Z logiky kolonizačního postupu se jeví pravděpodobné, že ležel v působnosti kolonizačně hospodářských aktivit míšeňských pánů z Turgova, jimž náleželo panství Hostinné a na jehož nejsevernějším cípu se nacházel i Purkhybl. S tím se však neslučuje vývoj dalších událostí a změn vlastnictví po zániku fortifikace.

Zvláště u tohoto hradu známe skutečně jen minimum. Není známo ani jeho původní jméno (Purkhybl = Burg hübel, tj. návrší, na němž stával hrad), doba existence (dle povrchových průzkumů V. Wolfa nejspíše 14. století), držitelé hradu, dějinné souvislosti a pod. V případě strážních a ochranně těžebních hrádků to ani není nezbytně nutné, neboť je jejich existence v pramenech zmiňována jen

Purkhybl – jihozápadní pohled na nejvýraznější část hradíště (foto autor 2004).

Purkhybl – celkový pohled na převýšení hradiště od jihovýchodu (foto autor 2004).

zcela výjimečně a často ani nebyl kladen důraz na pojmenování takového opevnění, které mělo pozbyt platnosti po skončení svého, předem daného účelu. Přesto se zmínkami o Purkhyblu setkáváme přímo v pramenech urbánního charakteru, zvláště šestnáctého století (1533 – 1561). Dá se tedy soudit, že hrádek tehdy nebyl ještě bezezbytku zaniklý jako dnes, kdy se v minulých dvou staletích vůbec vedly spory o jeho lokalizaci. Na základě absence jakýchkoli dražé po trámových konstrukcích se zdá být pravděpodobnější, že se jednalo o zástavbu zděnou, případně hrázděnou. Potvrzení této teorie však vzalo za své už minimálně před rokem 1800. Později lokalitu ještě zasáhla lomová těžba přímo na hradě. Veškeré další studium, do doby prvního řádného archeologického výzkumu, se tedy nevyhne především úrovni hypotetické.

Prvním krokem k dalšímu poznání by mělo být co nejpřesnější určení náležitosti k určitému dominiu pro nejstarší období. To lze provést na základě písemných pramenů, které to ovšem v tomto případě dovolují nejdříve až od počátku 16. století.

Kryštof Gendorf si roku 1534 vymohl u Ferdinanda I. na Lánov a Novou Ves (předchůdce Černého Dolu) horní práva. Nová Ves, na jejížch gruntech Purkhybl ležel, byla jistě osadou starší, nejpozději snad z druhé poloviny 15. století.²⁾ Obecně se však první písemné zmínky o vsi nespřímně uvádějí od roku 1489.³⁾ Došlo k tomu následkem chybného zhodnocení pramenů a záměnou s podobně jmenovanou vsí na Královédvorskú – Podstráň, jinak též zvanou Novou Vsí.

Mnohem důležitější je v této otázce jiná listina – z roku 1533 – kdy vrchlabské panství od Jana Tetaura koupil zmiňovaný magnát Kryštof z Gendorfu. Na této listině je Purkhybl, coby „zámek pustý“, vůbec poprvé v pramenech zmiňován. Jasně dokazuje, že se tehdy Nová Ves, doslovně i s Purkhyblem, nacházela na vrchlabském dominiu! Jenže Janu Tetaurovi z Tetova, proslulému ze soudních pří majetkového charakteru, od roku 1518 nepatřilo jen panství vrchlabské, ale krátce i druhá část panství hostsinského, což mírně znesnadňuje jednoznačnost majetkových souvislostí. Přesto se lze domnívat, že se Tetaur prodejem zbavil pouze Hostinného a Vrchlabí si ponechal s těmi součástmi, které nabyt předtím od Kordulů ze Sloupna (1502 – 1518).

Ale již před tím je majetková situace složitá, zmátená a neustále se měnící, jak ukazují především Registra soudu komorního a Trutnovské desky manské. Sám Fr. Jirásko k tomu trefně poznamenává, že „majitelé obou panství (hostsinského a vrchlabského ve vztahu k Lánovu) se mění velmi rychle, takže statky jdou doslova z ruky do ruky, buď koupí, darem, zástavou nebo dědictvím. Pouhý stručný

výčet pánů je velmi únavný a nepřesný“.⁴⁾

I když dokážeme zhruba do roku 1500 vlastnickou příslušnost Purkhyblu hypoteticky odvodit, pro předchozí stabilnější a relativně přehlednější století se nemáme vůbec čeho přidržet.

Hrad vznikl ve vlastnicky nejistém až sporném území, což mohlo být důvodem pro konsolidaci poměrů a obzvláště v tomto území toho bylo zapotřebí, neboť se jednalo o oblast bohatou na nerostné bohatství, kde jsou těžební aktivity doloženy v průběhu celé existence osídlení, jak terénními pozůstatky, tak písemnými prameny.

Na vlastnickou spornost území poukazují, mimo starších soudních spisů patnáctého století v celém okolí, územní nároky nevyjasněné ještě v polovině 16. století, detailně zachycené v gendorfovo-valdštejnských přích zaznamenaných v Registrech vejpovědních mezních. Shodou okolností se týkají diskutované hranice panství poblíž samotného Purkhyblu, který se nacházel na rozhraní čtyř panství – Vrchlabí (Černý Důl), Hostinné (Čistá), jež svou polohou od sebe dělil, Rudník a Břecštejn (Bolkov), s tím, že vyšší horské polohy náležely královské komoře. V žádném případě však nemůžeme tuto situaci vztáhnout zpětně na předchozí období, která byla diametrálně odlišná.

Otázkou tedy není, byl-li Purkhybl hrádkem typickým v hornických územích, ale dělil-li od sebe tatáž panství i v nejstarší době?

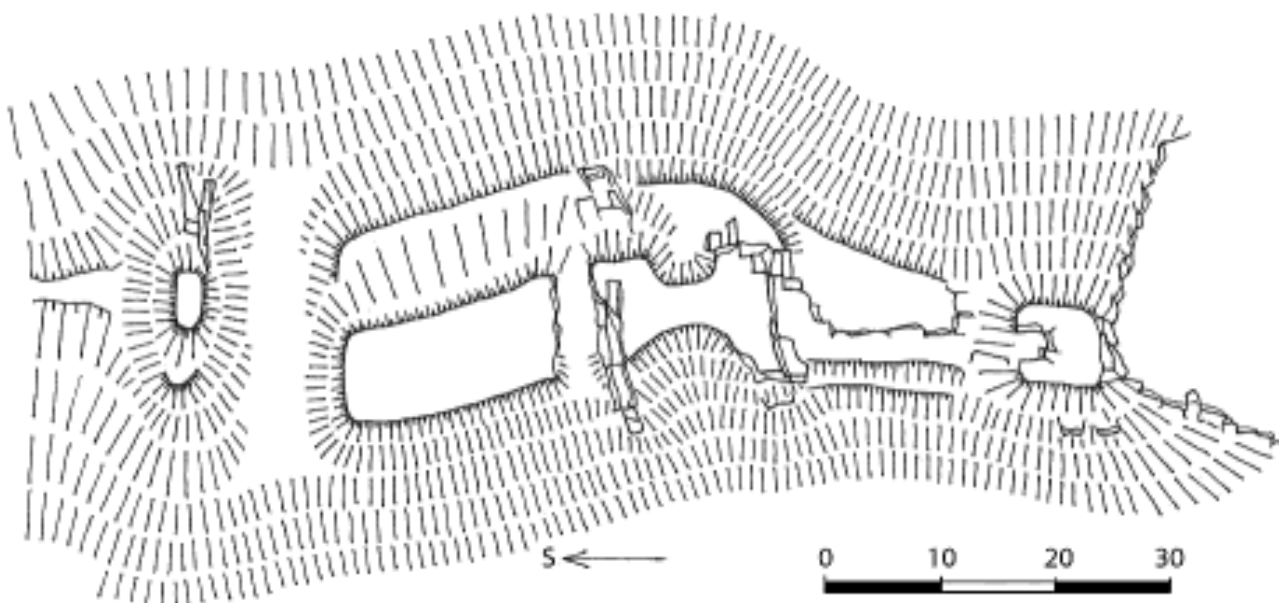

Pokus o přibližnou rekonstrukci možné podoby Purkhyblu (R. Vojkovský).

Souvislosti s vrchlabským panstvím

Nabízí se varianta nepřerušené posloupnosti k panství vrchlabskému a tedy vladykům z Vrchlabí, kteří byli v manské poslušnosti ke králi a po celé 14. století až do roku 1500 tímto územím nerušeně vládli. Jejich rozrod je sice nepřehledný a vlastnický značně roztržitý, ale jejich faktická vláda nad Vrchlabím končí de facto teprve soudními spory v letech 1500 – 1502, po smrti tří bratrů, z nichž Petrovi synové – Jan a Václav z Vrchlabí, již své rodové léno neudrželi a přišli o něj. Čeněkův syn Hašek z Vrchlabí se již o více jak deset let dříve orientoval na kurovické léno na Moravě a nároky na Vrchlabí si nečinil, přestože ve strýcově poslední vůli figuroval. Jim náležely i některé části Lánova, který sousedil s Černým Dolem; proto mohlo jít o východní ukončení tohoto území.

Práva k tomuto panství po tříletém soudním řízení získal Jan Krupý z Probluze, o němž se prof. Aug. Sedláček domníval, že by Purkhybl mohl být jeho sídlem.⁵⁾ Ten však co z Vrchlabí na bratřech vysoudil, obratem poručnický postoupil Janu Kordulovi ze Sloupna, toho času sídlem na Vřešťově. Svůj díl mu připsal i Jan Vrchlabský, takže od roku 1502 náleželo Vrchlabí Janu Kordulovi a jeho bratru Hynkovi, který po třech letech

Purkhybl – půdorys (zaměřil a zakreslil L. Juroš).

svůj podíl přepsal taktéž na svého bratra, až se posléze panství dědictvím dostalo Janově dceři Korduli.

Od Kordule přešla její polovina dědictví roku 1518 na jejího manžela – neblaze proslulého Jana Tetauera z Tetova. Ten byl zapojen do mnohých soudních pří a takřka (neúmyslně?) podvodných majetkových převodů. Chvilí byla v jeho držení i část hostinského panství, kterou roku 1519 převzal Jan z Vartemberga a zcelil ho pro Valdštejny. Tetauer sice domohl Lánovu a části Vrchlabí propuštění z léna, ale už před tím bydlel na Choustníkově Hradišti u Dvora Králové. Kordule, bydlící v Praze, mu roku 1525 přepsala i svou zbylou polovinu a tak se při prodeji roku 1533 Purkhybl již nacházel v zápisech desk zemských, nikoliv desk manských.

Sousled zdejších událostí byl přes svou složitost tak rychlý, že zde nebylo mnoho příležitostí k nějakému dalšímu dělení zmiňovaných součástí panství a lze tedy očekávat, že se Gendorfovi dostalo vrchlabské panství pravděpodobně v takové podobě, jak jej vysoudil Krupý z Probluze. Takový stav zas korespondoval s hrubým rozsahem platným v druhé polovině 15. století, jak dokazuje i sám Jan Vrchlabský řka, že: „odevzdává což měl na Vrchlabí, ...tak jakž jest sám držal a požíval po otcí a strýci“.⁶) Samozřejmě s přihlédnutím k územním sporům v 80tých letech 15. století o lánovské díly a zástavní práva téhož území.

Přesto se pro starší dobu neshledáme s názvem Purkhybl nebo nepřímým náznakem, že by až sem zasahovala působnost vrchlabského manství.

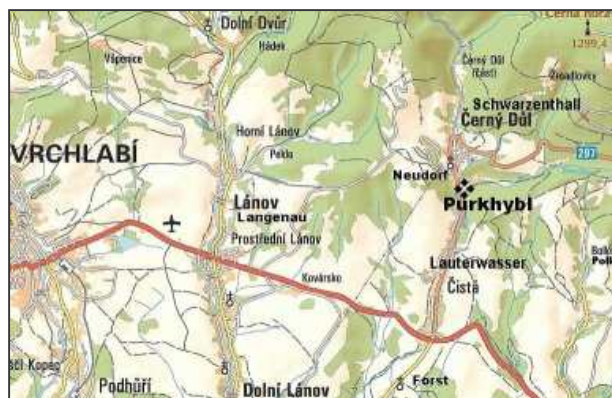
Logika turgovského vlivu

Nelze ovšem přehlédnout, že s nejstarším písemně-historickým obdobím této oblasti souvisí již zmíněný rod erbu šachovnicových pruhů. První notoricky známé zmínky máme ze samého počátku 14. století, kdy se Půta z Turgova poddává v manství králi Janu se svými statky (Choustníkovým) Hradištěm a Hostinným, za což se mu do zástavy dostalo Královédvorská a Trutnovská, tedy obrovské podkrkonošské oblasti až hluboko do hor. Nepochybně šlo o formalitu písemného stvrzení loajality a legalizaci držav na konci kolonizačního aktu, který už ve

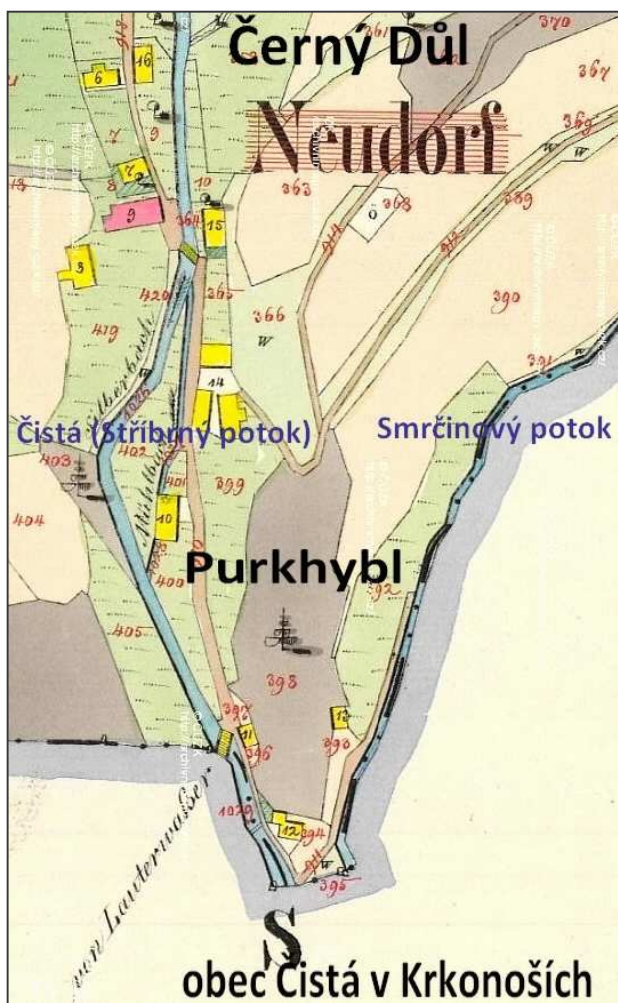
14. století pronikl až k samotnému Purkhyblu. Aktivita pánů z Turgova se na Stříbrném potoce (dnešní Čistá) zmiňují k roku 1383.

Že kolonizací byla dokončena převážná část soudobého osídlení lze odvodit z lánového rozložení pluzin charakterizujících konec třináctého století. Taktéž předchůdce Černého Dolu – nejvýše položené osídlení na toku Čistá a tedy nejpozději založená Nová Ves – je stejného charakteru pluzin. Byť již k první polovině 15. století máme z desk dvorských doložen doslovný výčet vsí v obvodu panství Hostinné,⁷) Nová Ves i s Purkhyblem zde na jejich gruntech chybí.

Přesto se lze domnívat, že je nutno i určitou fází Nové Vsi (příp. později obnovené) přičíst do původního rozsahu téhož panství. Neklamným důvodem pro to je německé jazykové rozhraní, kterému náleží i tato Nová Ves, která byla stejně jako ostatní vsi na turgovském panství (do násilného odsunu německého obyvatelstva z pohraničí roku 1945) i v českých listinách výhradně nazývána německy, Neudorfem. Jiná situace však byla na ostatních krkonošských panstvích s českou šlechtou (štěpaničtí Valdštejnové, vrchlabští vladkové). Z té příčiny se nejeví dosti reálně, že by byl Neudorf založen českého od majitelů Vrchlabí.

Purkhybl na ilustrační mapce s místy nejbližšího okolí dotčenými v textu.

Situace Purkhyblu na mapě stabilního katastru (1841).

Na závěr

Ke změně rozsahu této části panství tedy nejspíše došlo někdy kolem přelomu 14. století. Tehdy se dosud nevysvětleným způsobem z našich dějin vytrácí existence rodu pánů z Turgova a jejich panství přechází do rukou pánů z Lichtenburka, jejichž nejsevernějším ukončením držav je ves Lauterwasser (Čistá v Krkonoších), které se nemění ani v dalších staletích. Přesto je v 16. století několikrát doslovně připomínán horní díl obce („Lauterwasser s horní valchou a potokem“ a později „Lauterwasser Hořejní“).⁸⁾

Zmínka valchy je sice dokladem soukenictví, ale pro

tento případ je mnohem podstatnější, že se takové zařízení nejčastěji pojilo s mlýnským mechanismem a dva takové mlýny jsou doloženy ještě na josefských mapách prvního vojenského mapování (1764 – 1768), stejně jako dosud dohledatelné zbytky zdíva jednoho z nich pár desítek metrů od Purkhyblu na čisteckém katastru.

Vnucující se hypotézy o kontinuálním trvání těchto mlýnů z dob středověku jsou příliš unáhlené, stejně jako teorie mlýnských jezů v souvislosti s druhotným zapojením do systému obrany purkhybelského hradiště.

Je však možné se domnívat, že toto nezvyklé zdůrazňování horní části vsi souvisí s oním odštěpením neudorfských gruntů od původního panství, což mělo formálně zvýraznit nárok na zbývající hraniční část katastru, protože se mlýnská příslušenství nacházela téměř až při samém hraničnímu styku.

Stejným důvodem pak bylo zdůrazňování náležitosti dávno zaniklého Purkhyblu k panství vrchlabskému, neboť prosté katastrální vytyčení bylo ve sporných případech příliš abstraktní, jak se můžeme přesvědčit z několika soudních pří. týkajících se právě předmětu sporu o hranice výše od Purkhyblu do hor.⁹⁾

Z toho důvodu najednou docházelo k častému zmiňování dávno opuštěného hrádku, který byl brán za vděk v trhových smlouvách jako hraniční mezník v potencionálně sporném místě, kde se sbíhají grunty dvou plynule téměř splývajících vesnic odlišných panství.

Poznámky: 1) Wolf, V.: K problematice středověkých horských hrádků ve východním podhůří Krkonoš, *Archaeologia historica* 2/1977, s. 111 – 112; Hradky a zámky, Krkonoše 1/1970; široký výběr literatury týkající se této lokality In: Špráchal, P.: Purkhybl – zaniklý hrad u Hostinného. Dobrá 2008. 2) Wolf, V.: O některých místních jménech na Trutnovsku, Krkonoše-Podkrkonoší 7/1983, s. 311 – 312. 3) Kuča, K.: Města a městečka v Čechách I. Praha 1996, s. 484 – 485; Profous, A.: Místní jména v Čechách I. Praha 1951, s. 515. 4) Jirásko, F.: Lánov 1355 – 2000. Lánov 2000, s. 17. 5) Sedláček, A.: Hradky, zámky a tvrze Království českého V. Praha 1887, s. 236. S jistými omezeními to připouští i Šimek, T. a kol.: Hradky, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI. Praha 1989, s. 405. 6) Trutnovské desky manské z let 1455 – 1539. In: *Archiv Český XV*. Praha 1896, s. 402. 7) *Archiv český III*. Praha 1844, s. 519, 535-6 ad. 8) Sedláček, A.: Hradky, zámky a tvrze Království českého V. Praha 1887, s. 213 – 214. 9) *Archiv český XXX*. Praha 1913, s. 212 – 226.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Statek Darová a dům v Radnicích

Václav Chmelíř

Dějiny statku Darové (okr. Rokycany) již byly z větší části zpracovány v práci, na které se autor tohoto článku také před časem podílel.¹⁾ Přesto se najdou jisté problémy, na které se lze zaměřit při pohledu na prameny, které o této lokalitě existují. Jde především o počátky darovského statku a naskýtají se i otázky související s některými trhovými smlouvami v deskách zemských, v nichž je vedle statku samotného někdy uveden i dům v nedalekém poddanském městečku Radnice, tedy na panství jiné vrchnosti než té, která má svoji pravomoc nad Darovou. Existují tu tedy vedle sebe dům a statek, přičemž jen mlhavě máme hlavně u těchto poddanských městských lokalit zmapováno, kterak souvisejí zdejší domy se zemskodeskovým statkem. Jejich spojení je několikrát naznačeno

i tou formou, že jsou zaneseny ve stejné úřední písemnosti. Naskýtají se tu problémy, související s tímto spojeným držením, ale na prostý nedostatek pramenů dovoluje poodhalit jen některé z nich.

Začneme tedy hned na počátku tohoto soužití, v okamžicích, které ještě nejsou dobře zmapovány. Období, kdy se Darová stává samostatným statkem, je spojeno s osobou Anny Sibylly Wildkynové, rozené Loubské z Lub. Tato žena byla dcerou Adama mladšího Loubské z Lub na Horosedlech.²⁾ Horosedly u Mirovic na Písecku se dostaly do jejího držení prostřednictvím dědictví. V nepěsně známou dobu uzavřela sňatek s Janem Konrádem „z Wieltkynu“.³⁾ Ten pocházel z bádenského markrabství. V údajích které o něm ještě známe stojí, že z neznámého předchozího manželství měl syna Leopolda Václava Adama. Dříve se též věnoval vojenské službě, která ho vynesla až do hodnosti obristwachtmeistra. Jeho ukotvení v Českém království spočívalo v přijetí měšťanství na Novém

Městě pražském v roce 1666.⁴⁾ Roku 1668 už byl ženatý s Annou Sybilou. Již jako Wildkynová prodala svůj statek Horosedly, „jmenovitě tvrz se všemi v ní pokoji, sladovnou, pivovarem, pánví, se všechným nádobím pivovarským, sejkami, stodolami, se vším poplužím, s vápenicí, s lomem vápenným, ves Horosedly i s dvorem hamfestním“ Ignáci Karlovi ze Šternberka na Horažďovicích.⁵⁾

A uplyne jen málo dní, kdy se s touto ženou setkáváme na Rokycansku. Dne 18. ledna 1668 si koupila od majitelky Březiny a Radnic, Ludmily Elišky Malovcové „poplužní dvůr řečený Darová atd., se vsí Kříše, s domem šosovním v m. Radnicích, slove Dadkovským ležící mezi domy Pavla Procházky z jedné a Bílka hrnčiče z druhé strany, s dědinami a lukami“. Nabytím domu se též získává živnost městská, což zejména znamenalo právo vařit pivo v tomto městečku. Toto pivo bylo možno zde také šenkovat. I když se sňatkem s Wildkynem stala Anna Sybila vlastně příslušnicí měšťanstva, ač v privilegovaném městě, neboť její manžel svůj šlechtický stav neměl právně uznaný inkolátem, paní Malovcová při prodeji stanovila určité výjimky, které Wildkynovou nadřadily nad poddané měšťany v Radnicích. Tou výjimkou bylo zejména to, že Wildkynovou zprostita platů vůči vrchnosti z koupeného domu. Ostatní platy z tohoto domu byly zachovány. Dům vykoupila vrchnost před časem od Jakuba Datka za 100 kop grošů. Zápis o prodeji domu je zanesen také do městských knih.⁶⁾ Jak Wildkynová dosáhla těchto milostí, je ze stávajících poznatků nemožné odvodit.

Statek Darová však s tímto radnickým domem tentokrát nezůstal spojen dlouhou dobu. Dne 11. prosince 1669 paní Anna Sybila Wildkynová prodala Janu Jiřímu Běšínovi z Běšin dvůr poplužní v Darové s maštaleni, stájemi, stodolou, „ode dřeva vystavený a šindelem přikrytý“ se dvěma světnicemi, sýpkami, s poli, chmelnicí, zahradami, s ovčínem, s dvěma pustými mlýny, krčmou se svobodným šenkem piva pod dvorem, s vesnicí Kříše s krčmou. To vše za 7050 zlatých rýnských.⁷⁾ Součástí smlouvy bylo také ujednání, že paní Wildkynové bude postoupen Janem Vilémem Chanovským z Dlouhé Vsi manský dvůr v Dubenci s příslušenstvím.⁸⁾ O domu v Radnicích není tentokrát v zemskodeskové trhové smlouvě ani zmínky. Dalším deskovým statkem Anny Wildkynové byl až dvůr v Horním Ptíči, který držela roku 1679.⁹⁾

Běšínové drželi Darovou jen do roku 1671, kdy byla ve stejném rozsahu jako roku 1669 prodána Vilému Jaroslavovi z Řičan na Pňovanech.¹⁰⁾ Tento šlechtic již ale držel zcela jistě i radnický dům. Víme to z toho, že když byla po jeho smrti Darová roku 1675 odprodávána, je ve smlouvě uveden zase dům v městečku Radnicích se šenkem piva a příslušenstvím.¹¹⁾

Tato charakteristika a pozdější vývoj ukazuje, že se jedná stále o Datkovský dům, který měl právo šenku. Tento dům jistě takto mohl hrát určitou roli při zásobování hospod na darovském statku, i když o tom nemáme samozřejmě žádné doslovné informace. Minimálně z části tomu tak určitě bylo. Ale to se změnilo právě za Jana Jiřího Běšína, který statek koupilo roku 1675. Za něho vznikl totiž v Darové pivovar, o jehož existenci víme nejdříve v roce 1684.¹²⁾ Že pivo z měst nemohlo stačit šlechtě ani na menších panstvích, k tomu najdeme další příklad také přímo v Radnicích, ač výkaz ve fasi ukazuje, že šlechtici si mohli nechat uvařit i nadstandardně velké množství piva v městském pivovaře.¹³⁾ Od roku 1701 tu drží dům rytíř Vilém Maxmilián Pikart ze Zeleného Údolí,¹⁴⁾ od roku 1703 také majitel drobného statku Bušovice o jedné vesnici.¹⁵⁾ Pivo, na jehož vaření měl jistě jako držitel domu v Radnicích nárok (i když to není přímo řečeno při koupi), tentokrát nestačilo. A nákupy jinde nebyly tím řešením, jak zásobovat svůj statek, kde byla také krčma, a i svůj stůl. Začal tedy v Bušovicích stavět pivovar, jehož pánev byla na čtyři sudy,¹⁶⁾ a později v letech 1710, 1711 a 1712 produkoval ročně 56, 60 a 40 sudů.¹⁷⁾ Do města své pivo nemohl vyvést, aniž by porušil nařízení.¹⁸⁾ Setkal by se samozřejmě s odporem měšťanů. A ve městě se též čepovalo panské pivo majitelů radnického panství.¹⁹⁾

Co se týče residenční funkce, tak Jan Jiří Běšín a Vilém Jaroslav z Řičan jsou dobře zdokumentováni jako residenci právě v Darové, i když za prvního z byl celý dvůr dřevěný a byly v něm jen dvě světnice. Přesto údaj z roku 1672 o Ludmile, lokajové z Darové, tuto residenční funkci potvrzuje.²⁰⁾ Pokud zde byl nám

ovšem nepotvrzený souběh s držením domu v Radnicích, šlechta dala přednost dřevěnému neprostornému dvoru. Aniž víme přesně o dispozicích tehdejší zástavby Radnic, musíme předpokládat, že minimálně dvě využitelné místnosti obsahoval i radnický dům. A co se stavebních konstrukcí týče, tak se situace nemusela příliš lišit. Jen v době o něco pozdější (1713) jsou radnické domy popisovány jako dílem od dřeva a něco málo od kamene.²¹⁾

Vilém Jaroslav z Řičan ovšem strhnul kvalitu zcela jistě na stranu darovského sídla výstavbou obytného domu,²²⁾ nazývaného potom v pramenech i zámek.²³⁾ To už měl ale od roku 1694 statek i dům jiné majitele, kterými se stali manželé Karel Ferdinand a Eleonora z Harnachu.²⁴⁾ I za těchto držitelů trvá souběžnost v současném držení s radnickým Datkovským domem. Ovšem jen do doby před 25. červencem 1704. Nový majitelé totiž neplatí za dům příslušné poplatky městu, záduší, neplatí císařskou kontribuci a neplní i jiné povinnosti. Dům, charakterizovaný jako „na větším díle zpustlý“, tedy přešel na obec, která ho prodala nešlechtici Celestýnu Kyntnerovi.²⁵⁾

V pramenech celozemského i lokálního charakteru můžeme tedy najít některé doklady, upřesňující nám počátky nedlouhého trvání statku Darová. Již na tomto počátku se objevuje souvislost daného zboží s držením šosovního domu v poddanském městě Radnice. Tato spojitost je bohužel po určitý čas jen tušená. Prameny naznačují, že za dané situace poměry městečka Radnice nebyly natolik příznivé, aby přilákaly alespoň část majitelů učinit si tu residenci v neprospěch darovského dvora. Toto je završeno vybudováním kvalitativně vyššího sídla v Darové. Podobný posun je také v otázce využití místních zdrojů ve výrobě piva. Ač mohou šlechticí majitelé využít často velkého množství obecního piva, aby ho daly třeba i vyšenkovat, přesto přecházejí k využití vlastních prostředků na svém dominiu, aby tuto ve své době lukrativní komoditu mohli sami vyrábět zcela mimo městské prostředí.

Poznámky: **1)** Rožmberský, P. – Chmelfř, V.: Zámek v Darové, Hláška 18/2007, č. 1, s. 8 – 10. **2)** Národní archiv (dále jen NA), Genealogická sbírka Dobřenský, i. č. 593, Loubský z Lub. **3)** NA, Desky zemské větší (dále jen DZV) 394 D 12. **4)** Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 537, fol. 62 – 63. **5)** NA, DZV 317 G9 – G12. **6)** NA, DZV 317 G22 – G27; Státní okresní archiv v Rokycanech (dále jen SOKA Rokycany), Archiv města Radnice (dále jen AM Radnice), trhov. kniha 1562 – 1676, fol. 5 – 5v. **7)** NA, DZV 318 D1v – D5, vklad 1670. **8)** Tamtéž, D3v – D4. **9)** NA, DZV 392 G28 – G30; DZV 394 D10v – D13. **10)** NA, DZV 389 F23 – F25. **11)** NA, DZV 396 C21v, vklad 1682. **12)** Státní oblastní archiv v Plzni, Sběrka matrik, Radnice 1, fol. 88. **13)** NA, Tereziánský katastr, i. č. 2239, kart. 1713, 1713 fassé Radnice. **14)** SOKA Rokycany, AM Radnice, trhov. kniha 1681 – 1734, fol. 121 – 122. **15)** NA, DZV 409 F24v – G1v, vklad 1704. **16)** NA, DZV 39 E1v. **17)** Gabriel, F.: Pivovarnictví v západních Čechách do počátku 18. století. In: *Minulost Západočeského kraje VII.* Plzeň 1970, s. 162. **18)** Tamtéž, s. 148. **19)** Citace v pozn. 13. **20)** Citace v pozn. 12, fol. 6v. **21)** Citace v pozn. 13. **22)** NA, DZV 403 H18v, vklad 1694. **23)** NA, Archiv pražského arcibiskupství I, i. č. 3032, sign. D7, kart. 1063. **24)** NA, DZV 403 H17 – H23, vklad 1694. **25)** SOKA Rokycany, AM Radnice, trhov. kniha 1681 – 1734, fol. 174 – 175.

August Sedláček v Rokycanech. Příspěvek k uplynulému 85. výročí úmrtí velkého hradologa

Petr Kolář

Počátkem letošního roku, konkrétně 15. ledna, uplynulo plných 85 let od úmrtí praotce české kastelologie a zároveň patrona našeho klubu – prof. Augusta Sedláčka (1843 – 1926). Prakticky předvečer své smrti trávil neúnavný historik a pedagog pilnou prací v západočeských Rokycanech, při pořádání tamního archivu. Na popud městské rady zde působil v letech 1920 – 1925 jako městský archivář. Využil jsem tudíž shora uvedeného jubilea k malému ohlédnutí za jeho činností v tomto městě i jeho okolí. A samozřejmě též ke skromnému připomenutí této výjimečné osobnosti našich humanitních věd.¹⁾

Rokycany jsou jediným městem na území dnešního Plzeňského a Karlovarského kraje, kde A. Sedláček trvaleji a soustavněji působil. Není zcela známo jaké důvody ho vedly k náklonnosti k rodnému městu Jana Rokycany. Jisté je však, že jeho pozornosti neunikl rokycanský archiv. Do okolí Rokycan zavítal slavný historik několikrát již před nástupem do nového působiště. Kupříkladu v roce 1883, kdy během průzkumu hradů na Zbirožsku a Podbrdsku (v okolí Mirošova) prostudoval též některé rokycanské prameny.²⁾ Jistě měl tedy Sedláček již tehdy povědomí o cennosti písemností uložených v archivu města Rokycan. Pravděpodobně někdy ke konci léta 1920 oslovilo rokycanské zastupitelstvo tehdy již proslulého autora kompendia českých středověkých a raně novověkých panských sídel. Záměrem bylo získat tohoto fundovaného znalce písemných pramenů k prohlédnutí a uspořádání rozptýlených písemností rokycanských fondů, zejména fondu archivu města. Archiv byl tehdy uložen v budově radnice a disponoval jediným archivářem, kterým byl Josef Hodek. Sedláček měl v té době již za sebou pořádací práce v píseckém a tábořském archivu, což pochopitelně nezůstalo utajeno. Pod dojmem úctyhodně sepsaných dějin několika českých měst (Mladé Vožice, Rychnova nad Kněžnou, Čáslavi a především Písku) požadovala dále městská rada vytvoření podobné monografie pro Rokycany. Dopis A. Sedláčka, určený městské radě v Rokycanech, s datem 19. září 1920 svědčí o tom, že stárnoucí historik se požadovaného úkolu ujal rád a za podmínek jím stanovených.³⁾ Podmínky to byly i na tehdejší situaci velice skromné – Sedláček požadoval pouze uhrazení pobytu ve městě a stravy. Ovšem nutno podotknout, že městská rada neskrbčila a později vyčlenila ze svého rozpočtu peněžitou částku 3000 Kč jako mimořádnou čestnou odměnu pro A. Sedláčka.⁴⁾ Zároveň se ale čas od času snažila přimět tehdejšího hoteliéra Českého Dvora, Čerka Břizu, ke snížení cen za stravu pro profesoryv příležitostně pomocníky v archivu.⁵⁾ Pokud se týká sepsání dějin města, nebylo v Sedláčkových silách vyjít radě vstříc, neboť nezbytný pramen k podobným dějinám – pozemkové knihy – se tou dobou nacházel v tehdejší Zemském archivu v Praze. Na tuto situaci Sedláček v úvodním dopisu městské radě zehrá a snaží se přimět zastupitelstvo k jednání o navrácení knih.⁶⁾ K tomu však došlo až o mnoho let později, v roce 1973.

August Sedláček zahájil svoji činnost ve městě 25. října 1920.⁷⁾ Z počátku nabyl dojmu, že snad s pořádáním bude hotov poměrně rychle. Že se práce protáhne na dlouhých pět let asi sám neočekával. Nakonec strávil v Rokycanech mnohem delší čas, prakticky celý skloněk svého tak plodného života. Město bezpochyby výrazně vstoupilo nejen do historikova života, ale též do života jeho mladé manželky Terezie. Zatímco Sedláček zajížděl do Rokycan jednou měsíčně a zdržel se zpravidla vždy týden,⁸⁾ jeho manželka ho do západních Čech doprovázela na delší dobu o každých prázdninách (působila jako vyučující na měšťanské škole v Písku). Uplatňovala se coby jakási asistentka při manželových pořádacích pracích v archivu. Městská rada i pro ni připravila podobné podmínky pobytu. Prvotní ubytování Augusta Sedláčka a tehdy ještě Terezie Balcarové (společnou svatbu oslavili až v dubnu 1922) v Rokycanech zajistili zastupitelé v hotelu Český dvůr přímo vedle městské radnice. Stalo se tak jistě především z praktických důvodů. Sedláček totiž dostal k dispozici dvě malé místnosti v přízemí radniční budovy, kde mohl nerušeně pracovat.⁹⁾ Z průběhu roku 1922, z časů, které Sedláček trávil v Rokycanech o samotě, máme však doklad o jeho krátkodobém pobytu i v dalším z rokycanských hotelů. Jednalo se o bývalý hotel Merkur. Patrně pouze nemnozí rokycanští starousedlíci si vzpomenu, že toto ubytovací zařízení sídlilo v budově dnešní České pošty v Jiráskově ulici, poblíž železničního nádraží v Rokycanech.¹⁰⁾ Ovšem pobyt zde trval pouze krátce. Sedláčkovi zřejmě nevyhovoval a tak v listopadu a prosinci 1922 jsou dopisy pro něho adresovány již opět k Českému dvoru.¹¹⁾ Jen pro dokreslení: v interiérech tohoto tradičního rokycanského restaurantu se v současnosti nalézá restaurace čínská. V patře budovy, v prostorách bývalého hotelu, potom non-stop bar a herna vietnamských obchodníků. Jak by asi po letech tuto změnu komentoval přímočaře se vyjadřující Sedláček? V archivu se pilný historik vrhl ihned po hlavě do práce. O jeho úsilí svědčí některé stručné, ale výstižné poznámky

v korespondenci s manželkou. Tak kupříkladu v září 1924 při zpracovávání písemností týkajících se venkovského obyvatelstva obcí Litohlavy a Mokrouše (dnes část obce Tymákov v okr. Plzeň-jih)¹²⁾ se lakonicky vyjadřoval v tom smyslu, že „dělá sedláky“.¹³⁾ Jindy zase tvrdil, že je „v práci se židy“.¹⁴⁾ To když pracoval na evidenci židovského obyvatelstva.

Neúnavný profesor se během svého pobytu v Rokycanech věnoval nejen pořádání archivu, ale neopomněl čas od času podnikat též vycházky a vyjízdky po okolních hradních objektech a také obcích. Činil tak zejména ve společnosti své mladé manželky Terezy, pokud dlela zrovna v Rokycanech. Je známo, že vitální

Pohlednice s vyobrazením zámku Tří Trubky u Strašic, zaslaná A. Sedláčkem manželce Tereze z Rokycan. Nakl. V. J. Chmelíček, Husova tř. 67, Plzeň (SOKA Písek, f. Sedláček August, kart. 8, inv. č. 92).

profesor nevynechal jedinou příležitost k utužování své tělesné schránky a za svými milovanými hrady podnikal často dlouhé a náročné výpravy. Ovšem v době svého rokycanského působení se přeci jen již nacházel v pokročilém věku a tak evidentně nebyly vycházky tak časté. Profesora manželka hovořila dokonce o zapůjčeném městském automobilu, který manželé Sedláčkovi využívali k vyjíždkám.¹⁵⁾ Stávalo se ovšem, že zarytý hradolog své síly přecenil. Jak vzpomíná jeho manželka, došlo k tomu např. na Velký Pátek roku 1925. Tehdy si Sedláček usmyslel podniknout, společně s Terezou, vycházku z Mirošova (kam ráno dojezdili vlakem) přes hrad Lopatu a zpět do Rokycan. Profesor se nedal odradit rokycanskými přáteli (patřili k nim kupř. známý místní učitel a regionální historik Josef Königsmark nebo praktický lékař Josef Jirman) ani manželkou a vycházku uskutečnil, i když ho stála mnoho sil. Společně se ženou dorazili zpět do Rokycan až kolem šesté hodiny večer značně vysílení. A to ještě přímo na Lopatě provedla některá plánovaná zakreslení raději sama Tereza Sedláčková z důvodu manželovy vyčerpanosti.¹⁶⁾ Z května a září téhož roku existuje v korespondenci zajímavý doklad o možné Sedláčkově návštěvě okolí Strašic. Dosud se soudí, že v blízkosti podbrdského městečka se příliš nepohyboval – zejména z důvodu některých nepřesností, uváděných v souvislosti s tamními hrady. O jeho pozdní přítomnosti v těchto končinách (díl Podbrdsko, zahrnující strašické hrady, vyšel již v roce 1889) by mohly svědčit dvě pohlednice loveckého zámku Tří Trubky u Strašic, zaslané manželce Tereze z Rokycan.¹⁷⁾ Jednalo se o identické pohlednice, jednou v kolorovaném a podruhé v černobílém provedení. Jejich vydavatelem byl plzeňský nakladatel Václav J. Chmelíček.¹⁸⁾ Stejně tak možné tedy je, že Sedláček pohlednice zakoupil přímo v Rokycanech nebo v jiném místě. Vždyť tehdejší železniční trať Písek-Rokycany (po které do Rokycan většinou cestoval) protínala kupř. Zdice, Hořovice nebo Zbiroh.¹⁹⁾ Oblíbenými se pro něho staly zřejmě také procházky po rokycanské Stráni, dnes Husových sadech.²⁰⁾ Profesor zanechal též cenná svědectví o častých povodních, sužujících Rokycany. Tak v dopise ze 14. června 1924 referuje: „Zde je nářek na velikou vodu a zejména na rozvodněný potok, takže se lidé z příbytkův stěhovatí musí“.²¹⁾ Později (pravděpodobně roku 1925) na pohlednici s nečitelným datem píše: „Z Rokycan se staly Benátky, z kopané

plavaná, ale již se to trochu lepší.²²⁾ Staří pamětníci, zejména z řad obyvatel zaniklé městské části „Na Pátku“, mohou jistě tento stav potvrdit. Ostatně naposledy to Rokycany zakusily v neblahém roce 2002.

August Sedláček se snažil do posledních dnů otužovat. Příslovočnou se stala jeho obliba v každodenním pravidelném koupání, k čemuž měl zřízený speciální bazének na zahradě svého domu v Písku. V Rokycanech se snažil dodržovat tento svůj rituál při návštěvách místních lázní.²³⁾ Ovšem rychlému chřadnutí profesora organismu již nebylo možné zabránit. I tak úctyhodnému vzhledem k nastupujícímu devátému křížku jeho života. Každopádně mu jeho lékař v říjnu 1925 zdůrazňuje: „Straky vám na vrbě malovat nebudu. Máte anginu pectoris. To znamená dát své věci do pořádku, nejezdit do Rokycan, nechodit do vrchů, ale v parku po rovině se projít a nic kořeněného, jak vy rád jíte, nejíst. Užívat budete digitalis a za 14 dní se přijedte opět ukázat.“²⁴⁾ V Rokycanech byl Sedláček již tou dobou s prací téměř hotov, přeci jen však nestačil pořádně městské registratury stoprocentně dokončit. Do města již nikdy nezavítal. Symbolicky tak August Sedláček zakončil v Rokycanech svoji profesní pouť. Onu životní uzavřel zanedlouho poté 15. ledna 1926.

Poznámky: **1)** Činnosti A. Sedláčka v rokycanském archivu a zároveň vývojem samotného archivu se podrobněji zabýval Cironis, P.: O prof. A. Sedláčkovi a Městském archivu v Rokycanech. O působení prof. Dr. A. Sedláčka v letech 1920 – 1925 jako městského archiváře v Rokycanech. Rokycany 1999. **2)** Srov. Sedláček, A.: Paměti mého života. Praha 1997, s. 106. **3)** Státní okresní archiv Rokycany (dále SOKA), fond Archiv města Rokycany, odd. III (nezpracováno). **4)** viz pozn. 3. **5)** viz pozn. 3. **6)** viz pozn. 3. **7)** viz pozn. 3. **8)** Srov. Sedláčková, T.: Osobní paměti. Praha 1997, s. 185 – 187. **9)** citace v pozn. 8. **10)** Sedláčkův pobyt v Merкуру dosvědčují adresy několika dopisů T. Sedláčkové z r. 1922 – SOKA Písek, fond Sedláček August, kart. 1, inv. č. 2. Terezinu korespondenci s A. Sedláčkem edičně zpracoval Havlan, J.: August a Tereza Sedláčkovi. Edice korespondence. Diplomová práce FF UK, Praha 2007. Kopie v knihovně SOKA Rokycany. **11)** SOKA Písek, fond Sedláček August, kart. 1, inv. č. 2. **12)** Citace v pozn. 11, kart. 8, inv. č. 92. **13)** citace v pozn. 12. **14)** citace v pozn. 12. **15)** Sedláčková, T.: Vzpomínky Terezy Sedláčkové. Písek 1996, s. 59 a 62. **16)** citace v pozn. 8, s. 186 – 187. **17)** citace v pozn. 11, kart. 8, inv. č. 92. **18)** citace v pozn. 17. **19)** Havlan, J.: August a Tereza Sedláčkovi. Edice korespondence. Diplomová práce FF UK, Praha 2007. Kopie v knihovně SOKA Rokycany. **20)** citace v pozn. 17. **21)** citace v pozn. 17. **22)** citace v pozn. 17. **23)** citace v pozn. 17. **24)** citace v pozn. 8, s. 212 – 213.

K jubileu Evy Kamenické

Marcela Waldmannová – Linda Foster – Tomáš
Wizovský – Karel Matásek

25. května tohoto roku oslavila životní jubileum archeoložka Eva Kamenická, dlouholetá pracovnice dnešního Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Plzni (dále jen NPÚ).

Jako Eva Sýkorová se narodila roku 1951 v Plzni, od svých 9 let pak žila s rodiči a mladším bratrem v Plasích. Již brzy ji studia střední školy přinutila rodné Plzeňsko opustit – na přání rodičů nastoupila v roce 1966 na internátní školu spojů v Brně. Studium nic neřkajíc oboru však nedokončila; počátkem 70. let se s manželem stěhuje do Hradce Králové. Zde plně rozvíjí svůj zájem o historii a archeologii – pracuje v muzeu a účastní se archeologických výzkumů. Současně při zaměstnání a za podpory svého manžela studuje gymnázium a později i archeologii na Filosofické fakultě UK. Tu úspěšně absolvuje v roce 1985 diplomovou práci „Neolit na Plzeňsku“.

V 80. letech se vrací do Plas. Návrat do blízkosti plaského kláštera, jedné z nejvýznamnějších památek západních Čech, dnes působí jakoby mezník jejího profesního zájmu. Zejména v souvislosti s činností v NPÚ (tehdejší Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody v Plzni), kde je jako archeoložka-památkářka zaměstnána od roku 1988, se věnuje především prů-

zkumům středověkých památek. Dlouhodobější pozornost věnovala zejména právě cisterciáckému klášteru v Plasích, hradům Gutštejn a Klenová, tvrz ve Vlkošově či např. kostelu sv. Petra a Pavla v Dolanech u Hlinců. V klatovském regionu zasvětila několik sezón výzkumu kromě Klenové také hradům Rabí, Švihov, Velhartice a Kašperk. Z kostelních zřícenin ji okouzluje sv. Bartoloměj u Běšin, kde dozorovala práce na zajištění a konzervaci zdiva a provedla stavebně historický průzkum. Přítomna byla různým terénním zásahům na všech objektech ve správě památkového ústavu v Plzni, tedy i v areálu zámku v Horšovském Týně, v Manětíně, na zámku v Nebílovech. Rozsah její působnosti zasáhl i do dnešního Karlovarského kraje na hrad a zámek v Bečově nad Teplou a na hrad v Lokti. Svým pracovním nasazením a charismatem přivedla k zájmu o obor archeologie řadu mladých lidí, kterým kromě užitečné práce na výzkumu připravila nezapomenutelné zážitky z prázdninově laděných akcí. Její velkou zásluhou je postupně vybudování funkčního archeologického oddělení v NPÚ ÚOP v Plzni, jehož byla do začátku tohoto roku vedoucí. V tomto oddělení působila zpočátku sama; v dobách největšího rozkvětu mělo oddělení 5 zaměstnanců, tedy tři archeology, sílu na písemnou agendu a laborantku. Tehdy dokázala pro oddělení zříditi i samostatný depozitář nálezů v klášteře v Plasích. Významnou roli pro obor a praktický výkon archeologické památkové péče sehrála coby dlouholetá tajemnice regionální archeologické komise, kdy se jí vždy díky své povaze podařilo zvládnout mnohdy velmi výbušné a protichůdné názory svých kolegů a nalézt kompromisní řešení.

Lze říci, že zvolené povolání pro ni celý život zůstává zároveň velkou zálibou. Pracovala a pracuje vždy naplno, s velkým nasazením. Jako romantická duše ráda nechává působit genia loci oblíbených míst, dodnes jí nedělá problém přespát pod širým nebem.

Nyní se věnuje zpracovávání svých archeologických výzkumů, na jejichž plně vyhodnocení nebyl v době nepřetržitého bádání a nasazení dostatečný čas. Do dalších, jistě dlouhých let chceme paní Evě Kamenické popřát pevné zdraví a mnoho tvůrčích podnětů. Rovněž sílu a vytrvalost při uskutečňování všech plánů, které si předsevzala.

Členkou Klubu Augusta Sedláčka je od roku 1991. K jejímú předchozímu kulatému jubileu vyšel v Hlásce XII/2001 č. 4 na s. 62 medailónek s její bibliografií z let 1987 – 2001. Následuje bibliografie z let 2002 – 2010 podaná obvyklou „úspornou“ formou (v případě, že je spoluautorkou, jen E.K.):

2002: Středověká tvrz Vlkošov. Hláska XIII, 33 – 35; Výzkum zámeckého dvora v Manětíně. Hláska XIII, 49 – 54.

2003: E.K. – L. Foster – P. Sokol: Záchraně archeologické výzkumu SPÚ v Plzni. In: Výroční zpráva Státního památkového ústavu v Plzni za rok 2002. Plzeň, 8 – 13.

2004: Archeologické výzkumy NPÚ v Plzni v Čechovicích, Plasích a Dolanech v roce 2003. In: Zpráva o činnosti v roce 2003: odborné příspěvky. Plzeň, 9 – 13; Hrad Klenová – k poznání vývoje hradu a středověkých fortifikací. In: Sborník prací z historie a dějin umění 3 Klenová. Klenová, 15 – 21; Kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech: další příspěvek k historii starobylé stavby na břehu řeky Mže. Vlastivědný sborník – čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska XIV, č. 1, s. 9 – 10; Tvrz Semlov – strážní bod v Nebřezinech. Plaský zpravodaj 2004, č. 14; Ze západočeských hradů. Hláska XV, s. 15 – 16.

2005: Archeologická zjištění v areálu zámku Kaceřova. Hláska XVI, 49 – 52; K poznání plaského kláštera na přelomu tisíciletí. In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny. Plasy, 25 – 38; Nové nálezy středohradištního osídlení na Kralovicku. In: Archeologie doby hradištní v Čechách. Plzeň, 22 – 125; Záchraný archeologický výzkum kostela sv. Petra a Pavla v Dolanech. In: Archaeologia historica 30. Brno, s. 377 – 395.

2006: L. Foster – E.K.: Archeologická zjištění na hradě Roupově. In: Castellologica bohemia 10. Praha, 373 – 386; 333 let lomanské hájovny. Plaský zpravodaj 16, č. 1; Obnova západního rondelu [v Plasích]. Plaský zpravodaj 16, č. 1; Výzkum pod podlahou na Velharticích. Hláska XVII, 52 – 54; E.K. – L. Foster: Archeologická sondáž v parkánu hradu Velhartice. Hláska XVII, 33 – 35; M. Lodrová – L. Foster – E.K.: Problémy ochrany archeologic-

kého dědictví z pohledu NPÚ-ÚOP v Plzni. Zprávy památkové péče 66, č. 2, 138 – 139.

2007: Počátky osídlení poutního místa – proboštvství plaského kláštera v Mariánské Týnici u Kralovic. In: Sborník Západočeského muzea. Historie 18. Plzeň, 89 – 109.

2008: Počátky osídlení poutního místa – proboštvství plaského kláštera v Mariánské Týnici u Kralovic. In: Zpráva o činnosti v letech 2004 až 2005: odborné příspěvky. Plzeň, 38 – 46; L. Loster – E.K. – M. Lodrová – P. Sokol: Výzkumy archeologického oddělení v letech 2004 – 2005. In: Zpráva o činnosti v letech 2004 až 2005: odborné příspěvky. Plzeň, 5 – 14; E.K. – L. Foster: Archeologie Bečova. Hláška XIX, 33 – 34.

2009: Nové nálezy raně gotické mozaikové dlažby v areálu kláštera v Plasích. In: Archaeologia historica 34. Brno, 319 – 346; Zjištění na hradě Krasikov-Švamberk. Hláška XX, 17 – 19.

2010: Výsledky výzkumu kostela sv. Jiří v Přimdě. In: Dějiny staveb 2009. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2009. Plzeň, 25 – 41.

Z hradů, zámků a tvrzí

Ještě před cestou na hrad **Dobronice** (okr. Tábor), naplánovanou na 10. březen 2011, jsem na internetu pátral na webu obce Dobronice, zda je možno hrad navštívit v tuto dobu. Bohužel jsem ke své nelibosti zjistil, že na webu je cca od listopadu upozornění, že „v současné době platí zákaz vstupu do prostorů hradu z důvodů nebezpečí úrazu. Nedávno došlo k sesuvu části zdiva a pádu materiálu na budovy pod hradem u řeky Lužnice. Další zdi vykazují známky eroze a hrozí nebezpečí uvolnění kamenů a zranění návštěvníků. Cesta kolem hradu je uzavřena. Červená turistická značka je odkloněna“. Vlastníkem hradu je Panství Bechyně, kde jsem se informoval, zda toto platí a bylo mi to správou budov potvrzeno. Nicméně jsem se nenechal odradit a hrad jsme navštívili. Potvrzují pro další návštěvníky, že: turistická značka je opravdu přesměrována, vstupní branka do hradu je opravdu uzamčena, cesta (silnice) pod hradem k mostu přes Lužnici je normálně průjezdná, žádní hlídači ani psi nejsou. Nicméně pro ty, kteří za každou cenu na hrad chtějí, sděluji, že existují dvě utajené cesty do hradu. Jedna, velmi krkolomná, od vyhlídky nad Lužnicí. Druhá, kterou jsem použil, je pro průměrně zdatného hradologa možná ze silnice vedoucí pod

hradem k řece, a sice v posledního objektu dole (penzion) po vyšlapané pěšině po skalním svahu nahoru na hrad. Při troše opatrnosti se dá bez problémů zvládnout. Na hrad se tudy dostanete, jediné se nedá vstoupit do vnitřních prostor objektu u věže – tam jsou uzamčené železné dveře a nedá se nahoru na věž. Ale i tak jsem byl spokojen, protože dlouhou cestu jsem nevážil zbytečně. V příloze zasílám foto zhroutené části opěrné zdi, kvůli které výše popsaná opatření byla učiněna. Z fotky lze usoudit, že uzavření celého hradu kvůli tak malému porušení části bylo úplně zbytečné. Stačilo zabezpečit zábranným opatřením pouze onu část zborcené zdi. Navíc dle mého názoru je zřejmé, že se zborčila část již znova nedávno opraveného zdiva, což svědčí o kvalitě odvedené práce. Původně gotické zdivo se mně osobně nezdálo až tak narušeno. Viděl jsem horší stavy zdiva.

V. Svoboda

19. června 2011 byla slavnostně otevřena obnovená rozhledna ve věži zříceniny hradu **Hartenštejna** u Bochova (okr. Karlovy Vary). Atmosféra zachycena na fotu J. Schierla. *J. Brtek*

Zámek **Nový Čestín**, 6 km od Klatov (okr. Klatovy), s domy, zemědělskými staveními, s 110 ha pozemků a 50 ha lesa je na prodej za „pouhých“ 1 500 000 euro (bez lesa za 1 200 000 euro) – info@domyjinak.cz, tel. 773692334. *P. Rožmberský*

Už jste četli...?

Na počátku prosince 2010 Město Humpolec vydalo novou publikaci **Hrad Orlík nad Humpolcem**. Autogramiáda proběhla dne 9. 12. 2010 ve výstavním sále pobočky Muzea Dr. A. Hrdličky. Kniha obsahuje 260 stran na křídovém papíře a je vázaná. Autory jednotlivých tematických částí jsou Mgr. Roman Brzoň, Mgr. Bohumír Dragoun, Prof. PhDr. Tomáš Durdík, DrSc., Mgr. Petr Filip, Ing. František Kocman, RNDr. Jan Páša a Mgr. Vladimír Staněk. Publikace pojednává o geologii, přírodních podmínkách, historii, ikonografii, záchranných pracích na hradě, o podobě hradu a jeho postavení ve vývoji české hradní architektury, o životě na hradě (hmotná kultura), pověstech, správě hradu a historických pohlednicích, zachycuje dosud zjištěné informace o panském sídle Orlík nad Humpolcem a jeho okolí. Publikace je také obohacena prezentací řady archiválií a sbírkových předmětů mnoha institucí od map a listin po historická vyobrazení, fotografie a trojrozměrné předměty. Publikace je v prodeji v omezeném nákladu v Knihkupectví Jana Zábavy v Humpolci a v Městském kulturním a informačním středisku Humpolec. *F. Kocman*

Zprávy z klubu Rada

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: mailto:rozember@kar.zcu.cz. Internetové stránky: <http://www.klubaugustasedlacka.cz/>.

Redakce Hlášky se omlouvá panu Z. Hefnerovi za prohození popisek pod tabulkami o francouzském obléhacím komplexu (Hláška 3/2010). Pod tabulkou č. 1 (s. 41) má stát: „Počet nalezených strel před postaveními děl a strelců“ a pod tabulkou č. 2 (s. 42) má být uvedeno: „Počty nalezených koulí vystřelených z obléhacích děl“. Čtenáři necht' si laskavě popisky opravit.

Rádná schůze Rady 1. 6. ponechala výši „desátku“ za rok 2011 a členské předplatné Hlášky na rok 2012 na stávající úrovni, tedy 10 a 40 Kč. **Pokladníci mohou začít vybírat**, aby to stačili do závěru roku. Na další období byli zvoleni staronoví funkcionáři Rady: předsedou Ing. Jan Anderle, sekretářem Petr Rožmberský, pokladní Ing. Karla Brzobohatá. Až na zástupce plzeňské pobočky se schůze ani korespondenčně nikdo z ostatních poboček neúčastnil. Rada rozhodla o konání dalšího ročníku konference Dějiny staveb a o vydání sborníku z konference letošní a pověřila jednotlivé osoby jednáním ve věci dotací na sborník Dějiny staveb a na Hlášku.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozember@kar.zcu.cz. Internetové stránky pobočky: <http://kaspizen.sweb.cz/>.

Na klubových schůzkách každou 1. středu v měsíci v šermířském klubu v suterénu Riegrovy č. 3 se uskutečnily přednášky: v dubnu P. Rožmberský mluvil o zaměřování neznámého opevnění u Všekar a pátrání po vojenském ležení u Písku, v květnu L. Hobl o hradu Vrtbě a v červnu M. Cikán o Štědrém Hrádku. Děkujeme.

Podzimní poznávací **zájezd se uskuteční v sobotu 17. září**. Odjezd bude tradičně z parkoviště pod Hamburkem v 7. 30 hod. a pojedeme na Přešticko a Klatovsko. Zájezd nikdo nepovede, účastníci si historii objektů nastudují předem. Máme v plánu navštívit hrad Skálu, hrádek Skočice, hrad Roupov, tvrz/zámek Ježovy, hrad Švihov (vstupné 90 Kč, možnost oběda), tvrz Dolany, hrad Komošín, tvrz Svrčovec, tvrz Štěpánovice, hrádek Kokšín. Nejobtížnější výstup bude na hrad Skálu, cca 1 km po cestě do kopce. Je nutné naplnit autobus – 27 míst, vezměte přibuzné a známé. Cena vychází na jedno místo při plném obsazení autobusu na cca 150 Kč. Přihlašujte se na výše uvedeném mejlu, telefonu, nebo na schůzkách. V případě, že se přihlášený účastník nebude moci účastnit, musí co nejdříve tuto skutečnost nahlásit, nebo za sebe sehnat náhradu.

„Velká“ přednáška v červnu se neuskutečnila, neboť se nepodařilo zajistit přednášejícího. Další taková **přednáška se bude konat 21. září** od 17. hod. opět v budově Filozofické fakulty v Sedláčkově ur. č. 15, 2. patro. Přednášet bude Eva Kamenická na téma: Výsledky archeologického výzkumu tvrze **Vlkošova** v letech 1998 – 2003.

I když to nevypadalo, jarní autovycházku nakonec potkalo krásné počasí a kvetoucí příroda. Pět aut s 15 účastníky a psem poprvé zastavilo v Dolních Břežanech. Z tvrze přestavěný zámek byl obehán hradbou a hlídán vrátným, který nás nakonec do areálu vpustil a mohli jsme si objekt prohlédnout zblízka. Ve Zvoli nás majitel pozemku vpustil na zahradu, kde má „své“ docela rozsáhlé tvrzíště se zachovaným zemním opevněním. Středový pahorek byl kdysi zčásti použit jako kamenolom, ale udržovaný trávník na celém tvrzíšti působí velmi exteticky. Následovala Homole - hrádek na skále nad Vltavou, při jehož hledání se část výpravy ztratila a nakonec jej nespátřila. Dochoval jen mohutný hluboký příkop, nad nímž byl z vytěženého materiálu uvnitř ostrožny nasypána vysoká homole, na níž snad stála nějaká dřevěná(?) stavba. Vedle homole se dochoval nad příkopem ještě krátký úsek náspu, za nímž se nalézá „nádrovň“. Ostrožna se dále zužuje na dlouhý skalnatý hřbet, do jehož boku je na jednom místě zasekán nějaký objekt. Na konci ostrožny se hřbet rozšiřuje na malou plošinku, na níž jsou betonové úchyty starého elektrického vedení, a skála zde strmě spadá k Vltavě. Podle literatury tu však zatím byly nalezeny pouze pravěké střepy. Klášter-zámek ve Zbraslavi je v soukromých rukou a nepřístupný, i v přilehlém parku je téměř vše zakázáno. Proto bylo zvoleno občerstvení v restauraci Škoda lásky, nalézající se v domě, kde se narodil skladatel tohoto světoznámého šlágru. Následoval Kazín, hrádek na ostrožně nad Mží (Berounkou), zarostlý bezem. Větší obdélné předhradí je oddělené příkopem od menšího jádra, beze stop zástavby. Překvapil Mníšek pod Brdy. Zámek částečně přestavěný z hradu lákal část účastníků k prohlídce interiéru. Druhá část naopak zkoumala zvenčí dochované části hradu na skále nad rybníkem. V Dobřichovicích se v areálu zámku (tvrze) s pásem sgrafit konal jarmark a autovycházka se proměnila v ochutnávky různých pamlsků. Přesto jsme se ještě odhodlali vylézt na hrádek Karlík se zbytky silné zdi, obhlédnout pěkně upravený zámek Třebotov, přestavěný z tvrze. Na úplný závěr jsme navštívili Choteč. Za areálem poplužního dvora se nad hranou údolí částečně dochovala ohradní zeď tvrze, část hospodářské budovy a torzo věže. Přístup z roviny přes dvůr byl uzavřen a tak jsme museli vyšplhat po srázu k rozvalené části ohradní zdi a přes ní proniknout do zarostlého areálu tvrze. Po tomto „výkonu“ nastal návrat do Plzně.

Jarnímu poznávacímu zájezdu na Písecko hrozili meteorologové deštěm a zimou, ale vyčasil se a májový dešťík nás zastihl jen přímo v Písku, většinou při obědě. První zastávkou byly Šamonice. Na výrazně mladším objektu je umístěna pamětní deska, vydávající jej za tvrz a připomínající loupežnou vraždu, jíž se dopustili sloužící a poddaní na své vrchnosti, rytířích Loreckých ze Lkouše. Objekt je obýván a obyvatel nám sdělil, že pod protější stodolou jsou zatopené sklepy – zde je patrně třeba hledat zaniklou šamonickou tvrz. Následovalo Kozlí. V rozlehlém dvorském areálu stojí dlouhá patrová budova se zbytky sgrafit, uprostřed podepřená železnými opěráky, v podstatě volně přístupná, s klenutým přízemím (klenba ve velké místnosti je uprostřed podepřena masivním betonovým sloupem). V Čížově jsme obhlédli zámek i starší přilehlý objekt s psaníčkovými sgrafity a zamýšleli se nad průjezdem, z části kolidujícím s další budovou. Následoval Brloh. Horní vjezd do dvora střeží bašta, vlevo za vjezdem je rozlehlé nízké stavení s obdélnými sgrafity, areál ukončuje krásně opravený patrový zámek zdobený složitější sgrafitovou výzdobou, zakončený ještě neopravenou kaplí. Všechna sgrafita jsou nově vytvořena, na zámku je sporadicky přiznána původní výzdoba. V Dobevi jsme byli vpuštěni do zdejšího původně vlastnického gotického „minikostelíku“ s nádhernou kamenickou výzdobou z černé žuly s obsahem slídy. Zaujala především honosná výzdoba sanktuáře (fiály, hlavičky). Následovaly (neplánovaně) Kestřany se stále zanedbaným zámekem a třemi tvrzemi (třetí byla nedávno identifikována ve zbytcích stavení s baštovitým výstupkem při vstupu do areálu – opraveno). Dolní tvrz je poměrně v dobrém stavu, v soukromých rukou, a nepřístupná. Horní tvrz je volně přístupná za provozu – probíhají zde opravy a archeologický výzkum. Opravy provádí majitelé svépomocí, k čemuž jsme jim popřáli mnoho zdaru a vhodili do kasičky příspěvek na opravy. Nejvíce zaujala sklípková klenba v kapli, množství portálů z různých období a další detaily. V Písku byl „rozchod“ – kdo chtěl, mohl na písecký hrad, středověký most, nebo na oběd. Značná část účastníků zájezdu se shledala v místním antikvariátu. Na Zvíkově se účastníci mohli buď jen projít rozsáhlým hradem a pokochat se výhledy po přehradou o 40 m vzedmutých vodách na soutoku Vltavy a Otavy, nebo si zaplatit 70 Kč za prohlídku vnitřních prostor. Prohlídka je bez průvodce, obdržíte jen tiskovinu se základními údaji, směr prohlídky ukazují šípky, informují popisky. Exteriéry a především interiéry uchvátily malbami a vzorností gotických královských prostorů. Zvíkov je Zvíkov. Na zpáteční cestě jsme se ještě zastavili ve Varvažově. Zdejší kostelík má masivní věž umístěnou mezi lodí a závěrem a je nově opravený, zrovna tak, jako zdejší zámek (vybrání jeho podstřešní římsy se velmi zalíbilo vlašťovkám, které zde ve velkém hnízdí). Za zámek se nalézají chátrající objekty staršího sídla a zámek, jak se zdá, nemá využití. 27 lidí a pes si užilo krásný den.

O víkendu 18. a 19. června se uskutečnil vodácký zájezd KASu. Směřoval za památkami na řece Mži-Berounce mezi Plzní a Liblínem. Beznadějná předpověď meteorologů zredukovala počet lodí z deseti na šest, ale 12 vodáků-kastelologů, dostavivších se v sobotu ráno na místo srazu u plzeňského pivovaru, bylo připraveno na vše. Počasí nakonec nebylo tak tragické, i když pláštěnky zůstávaly po oba dva dny v plné pohotovosti. Účastníci navštívili celkem pět středověkých i pravěkých lokalit, většinou umístěných na vysokých skalách nad řekou. Ověřen byl aktuální stav zřícenin hradů Věžky a Libštejna, včetně jeho předhradí a předsunuté tzv. Staré bašty, zdolána byla i skála s málo známým „hrádkem“ u Nadryb. Přímo naproti němu, u Valentovského mlýna, účastníci vodácké výpravy pod stany přenocovali. Večer byl zpestřen zpěvem za doprovodu kytary. Určitý badatelský přínos přinesla návštěva neznámé lokality s těžebním areálem u Bukovce a zejména prohlídka hradiště Radná u Plané nad Mží. Na nedávno odlesněných plochách bylo dobře patrně trojnásobné opevnění ostrožny, ve dvou vývratech a na hraně „akropole“ bylo nalezeno několik keramických zlomků (pravěkých a středověkých), které budou spolu s nálezovou zprávou odevzdány do Západočeského muzea. Protože podrobnější informace o zájezdu

a navštívených lokalitách se do této Hlásky již nevešla, bude zařazena do následujícího čísla.

Plzeňská pobočka připravuje obnovu poškozených tabulí a rozšíření naučné stezky F. X. France v Kozelském polesí, kterou kdysi zřídila. Žádost o podporu této činnosti Plzeňský kraj zamítl. Proto proběhnou jen nejnnutnější práce. Brigáda se bude konat v říjnu, termín bude upřesněn. Zejména je potřeba osobní auto s vlekem. Zájemci se mohou hlásit u Petra Mikoty (pmikota@post.cz, tel. 603828377).

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.; Mgr. Josef Jan Kovář, Renneská třída 416/39, 639 00 Brno-Štýřice.

Začátek roku se v brněnské pobočce nesl ve znamení zájmu o sedmileté výročí nástupu lucemburské dynastie na český trůn. Dne 23. ledna 2011 jsme v počtu tří osob vyrazili do Prahy na výstavu „Královský sňatek“, která byla pořádána v domě U Kamenného zvonu. Podrobné studium výstavy nám zabralo téměř pět hodin. Ocenili jsme zejména autentické prostředí zvolených výstavních prostor, které korespondovalo s tématem výstavy. Ta byla z hlediska hmotné kultury zaměřená jednak na dynastii Lucemburků, jednak na hlavní město Prahu doby lucemburské. Dne 31. března 2011 jsme se, opět v počtu tří osob, vypravili do Ostravy, kde jsme si prohlédli výstavu „Král, který létal“. Výstava představující krále Jana Lucemburského a jeho dobu již byla kastelologii bližší, a to díky rozsáhlé prezentaci vrcholné středověkých militárií a dokonce i některých slezských a moravských lokalit (hrady Edelštejn, Leuchtenštejn, Vikštejn, Hukvaldy, městské opevnění Pačkova). Obě „lucemburské“ exkurze jsme tedy vyhodnotili jako zdařilé. Během jara 2011 ještě plánujeme vycházku na hradisko Staré Zámky v Brně-Lišni a exkurzi na hrad Boskovice. *J. J. Kovář*

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Jiří Úlovec, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: juliovec@mvr.cz, houskovad@seznam.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2010: Ani v r. 2010 nevybočil provoz pražské pobočky KASu z tradičního letitého rytmu. Pravidelné schůzky se s železnou pravidelností konaly vždy třetí středu v měsíci v budově Národního archivu na Hradčanech – s výjimkou prázdninového období. Po krátkém organizačním úvodu následovaly většinou přednášky s hradní či architektonicky zajímavou tematikou doprovázené projekcí digitálních fotografií. Schůzky loňského roku nabídky celkem sedm témat, z nichž čtyři přednesl RNDr. Martin Holý a zbývající tři pánové Petr Nosek a Petr Šafránek. V lednu jsme vyslechli pojednání o hradech v okolí Jeny v Durynsku, únorová přednáška byla věnována významnému hradu Kyffhäuser a hradním stavbám v okolí, v březnu jsme se podívali do západní části švýcarského kantonu Graubünden a v dubnu prošli pohořím Harz. V květnu jsme putovali po významných sakrálních objektech tzv. Románskou cestou spolkovou zemí Sasko-Anhaltsko. V říjnu jsme navštívili německé pohoří Taunus a v prosinci jsme se seznámili se zajímavou architekturou historicky významného švédského ostrova Gotland s jeho hlavním městem Visby. Tradiční květnový autobusový výlet, který dosáhl již čtvrtstoleté tradice, vedl tentokrát ve dnech 4. – 9. 5. na východní Slovensko do oblasti Spiše a Šariše. Nocleh byl zajištěn v rekreačním středisku u obce Kokošovice východně od Prešova. Během pěti

dnů navštívili účastníci zájezdu většinu významných památek v oblasti – města Levoča, Kežmarok s hradem a Spišskou Sobotou, hrady Stará Lubovňa a Spišský hrad, zříceniny hradů Šariš, Plaveč, Nový hrad u Hanigovců, Kamenice, Solnohrad, Šebeš a Kapušany, zbytky hradů Markušovce, Holumnica, Brezovica, Lipovce, Richnava a Marcelov hrad na Zelené hoře. Program doplnily sakrální objekty ve Spišské Kapitule, v Žehře, Lubici a Spišském Štvrtku, a konečně zámky ve Strážkách, Markušovicích, Fričovcích a Betlanovicích. Podzimní čtyřdenní zájezd vedl tentokrát do východních Čech a do sousedního dnes polského Kladska. Za základnu posloužily expedici chatičky autocampu v Bělovsi u Náchoda. Z ní jsme navštívili na naší straně hranice zámky v Náchodě, Novém Městě nad Metují, zříceniny hradů Výrov, Dobřany, Vlčinec, Adršbách, Červená Hora a Rýzmbek, kláštery Broumov a Police nad Metují a kostely ve Slavoňově a v Šonově. Na dnešní polské straně shlédli účastníci kromě pruské pevnosti nad městem v Kladsku i zbývající kladské hrady – zříceniny Schnallenstein (Szczerba), Karpenstein (Karpno) a Hummelschloss (Homole). Program doplnily tvrže a zámky v různém stupni zachovalosti a zřícení Alt Lomnitz (Stara Lomnica), Grafenort (Gorzanów), Mittelsteine a Obersteine-Schwarzeneck (Ścinawka Średnia a Górna), Nieder Rathen (Ratno Dolne), Ullersdorf (Oldrzychowyce) a Eisersdorf (Želazno). Pominut nezůstal ani poutní kostel ve Vambeřicích (Albendorf – Wambierzyce). Program však bohužel po několika letech nádherného počasí doprovázelo tentokrát spiknutí živlů, kdy dva a půl dne buď pršelo anebo lilo. Autobus Mercedes byl i tentokrát tradičně při obou expedicích naplněn spokojenými účastníky. Obvyklý veliký dík za dokonalou přípravu zájezdů opět patří Martinu Holému.

Zpráva o hospodaření v r. 2010: Zůstatek: 6931 Kč. Příjmy: 200 060 Kč. Výdaje: 96 669 Kč. Zůstatek: 10 322 Kč.

P. Valenta

**Další informace od poboček
redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.**

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec. E-mail: frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, orlikhumpolec@seznam.cz. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz/klub-a-sedlacka/>.

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihoz@post.cz. Internetové stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz/>.

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik@josefov.npu.cz, jaro slav_ cerny@centrum.cz.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 9. 2011
(vyjde v první říjnové dekádě 2011)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. červencové dekádě 2011.

Šéfredaktor Petr Rožmberský, technický redaktor ing. Petr Mikota, redaktor pro internet Petr Beránek, (www.klubaugustasedlacka.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Kopeckého sady 2, 301 56 Plzeň (rozember@kar.zcu.cz nebo pmikota@post.cz)

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění Nadačního fondu pro kulturní aktivity občanů města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 360 výtisků.